

เหรียญที่ระลึก กรุงรัตนโกสินทร์
พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๕๒๕

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961111575

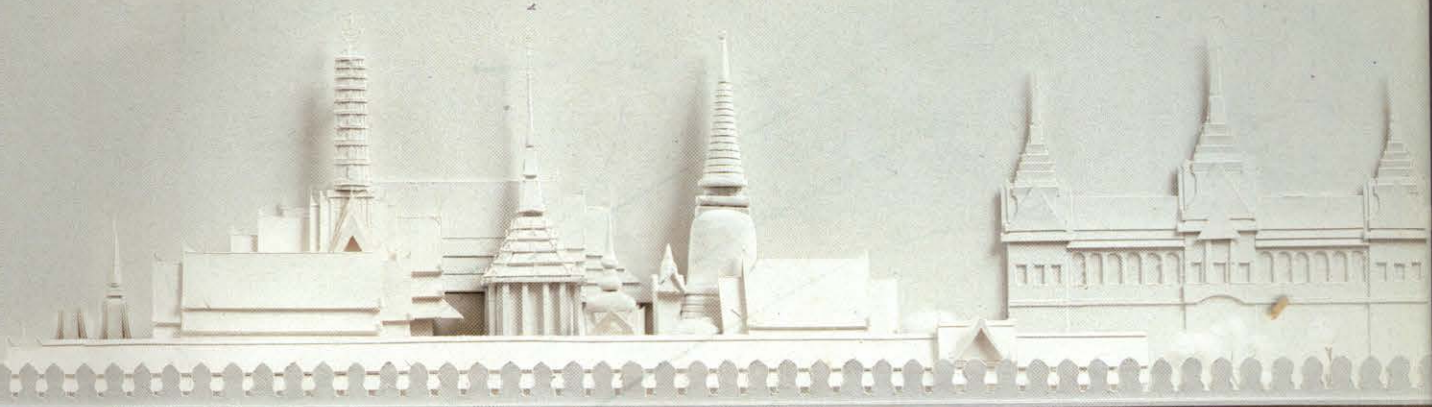

HG3

วันที่ 24/ 10/ 58
เลขทะเบียน 3845
เลขหมู่ HG 1301.2 7648

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

เหรียญที่ระลึก
กรุงรัตนโกสินทร์
พ.ศ. ๒๓๖๕ - ๒๕๒๕

กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง
จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมฉลอง
สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

พิมพ์ครั้งแรก เมษายน ๒๕๒๕
จำนวนพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

“พระแสงจักร ซึ่งมีตัวจริงอยู่นั้น เป็นของทำในรัชกาลที่ ๑ ทำเพื่อให้
มีให้ต้องตามเรื่องโบราณโบราณเท่านั้น มีอยู่อันเดียว จัดว่าเป็นของทำเล่น
คำว่า จักร ก็แปลว่า วงกลม ๆ อะไรที่เป็นวงกลมหรือไม่ผู้กลมก็เรียกว่าจักรทั้ง
นั้น พระแสงจักรเป็นจักรอาวุธทำกันอยู่เป็นสองอย่าง ที่เป็นพื้นเลื่อย อย่าง
เลื่อยวงเดือนก็มี ที่เป็นคมเกลี้ยงดุจฉาบก็มี ก่อนจะทำเป็นอย่างใด คงอะอะกัน
มาก ในที่สุดก็ทำเหล็กเป็นวงกลมเกลี้ยงดุจฉาบ แล้วมีลายคร่ำทองข้างในเป็น
พื้นเลื่อย แปลว่าเขาเสียทั้งสองอย่าง จะทำอย่างไรก็ได้ความจริงไม่ได้ใช้อะไร
นอกจากเป็นพิธีเท่านั้น”

“อันว่าจักรอย่างพื้นเลื่อยนั้น จะเวียนซ้ายหรือขวาก็เหมือนกัน ดูด้านหนึ่งจะ
เหวียนซ้าย ดูอีกด้านหนึ่งจะเหวียนขวา วางเอาทางหนึ่งลงเหวียน
ซ้าย วางเอาอีกทางหนึ่งลงก็จะเหวียนขวา”

7 กันยายน 2524

เรื่อง ขอพระบรมราชานุญาต

เรียน ราชเลขาธิการ

ด้วยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้จัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ 200 ปี ตั้งแต่วันที่ 4-21 เมษายน 2525 ในวันมหามงคลสมัยดังกล่าวได้มอบหมายให้หน่วยราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม และประชาชนร่วมกันประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือและเอกสารขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกและเผยแพร่ในงานเฉลิมฉลองครั้งนี้ อันเป็นการเชิดชูชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงของสถาบันทั้งสาม อันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงรักษาเอกราชอธิปไตย และสันติสุขของชาติไทยตลอดจนร่วมกันฟื้นฟูเอกลักษณ์คุณธรรมประจำชาติ เพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและความวัฒนาถาวรของชาติ บ้านเมืองในอนาคตสืบไป

ในวาระการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ มีอายุครบ 200 ปี ดังกล่าว กรมธนารักษ์ได้จัดกิจกรรมดำเนินการร่วมในงานเฉลิมฉลอง ประกอบด้วยการจัดนิทรรศการแสดงความก้าวหน้าในกิจการของหน่วยงาน การจัดทำและจ่ายแลกเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกกับเหรียญแพรวประดับเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และนอกจากกิจกรรมทั้งสองที่กล่าวแล้วยังได้พิจารณาเห็นสมควรจัดทำหนังสือเกี่ยวกับเหรียญกษาปณ์ในรัชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในระยะ 200 ปี โดยจะจัดทำเป็นสองชุด ๆ แรกหนังสือเกี่ยวกับเหรียญกษาปณ์ที่ใช้หมุนเวียนและเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกและชุดที่สอง หนังสือเกี่ยวกับเหรียญที่ระลึก หนังสือแต่ละชุดแยกออกเป็น 2 เล่ม ๆ แรกเป็นภาษาไทย เล่มที่สองเป็นภาษาอังกฤษ

กรมธนารักษ์ได้พิจารณาเห็นว่า ในการจัดทำหนังสือดังกล่าว สมควรที่จะอัญเชิญตรามหาจักรี และพระราชลัญจกรประจำรัชกาล ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 9 มาตีพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกเหรียญกษาปณ์ในราชวงศ์จักรีด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระบรมราชานุญาตอัญเชิญตรามหาจักรี และพระราชลัญจกรประจำรัชกาลดังกล่าวข้างต้น ตีพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกเหรียญกษาปณ์ในราชวงศ์จักรีด้วย จะขอขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายวิโรจน์ เลาะห์พันธุ์)

อธิบดีกรมธนารักษ์

สำนักงานเลขานุการกรม

โทร 2828493

ที่ รล ๐๐๐๒/๑๑๑๐๖

สำนักราชเลขาธิการ

๙ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญตรามหาจักรี และพระราชลัญจกรประจำรัชกาลตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๙ ลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึก

เรียน อธิบดีกรมธนารักษ์

อ้างถึง หนังสือที่ กค ๐๔๐๑/๙๗๙๖ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๖๔

ตามที่ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอัญเชิญตรามหาจักรี และพระราชลัญจกรประจำรัชกาลตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๙ ลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกเหรียญกษาปณ์ในราชวงศ์จักรี เพื่อเป็นที่ระลึกและเผยแพร่ในงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ ๒๐๐ ปี ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

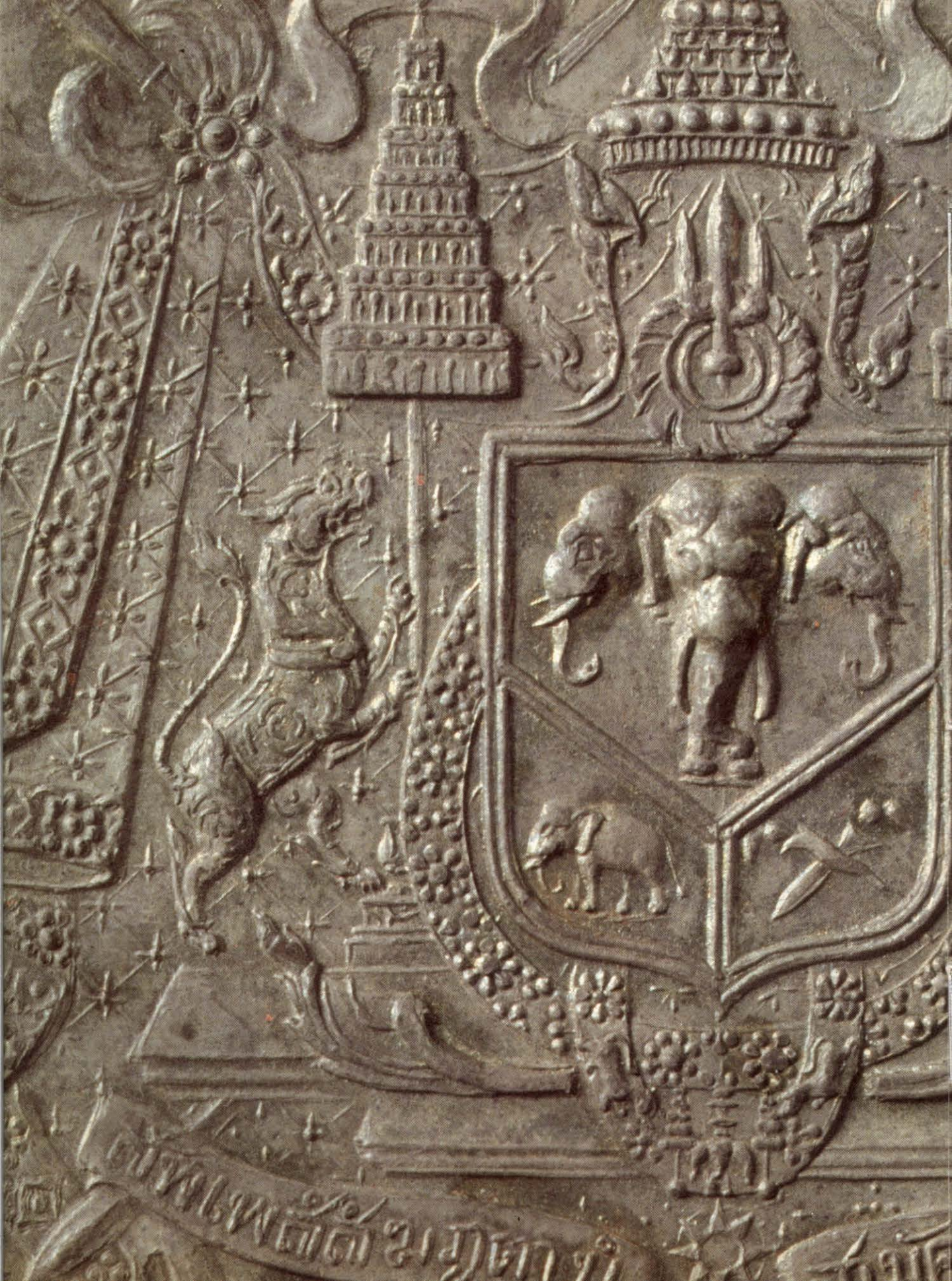
ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอ

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร.๒๒๑๑๕๑-๕ ต่อ ๒๐,๒๑ และ ๒๙,๕๙

ตราแผ่นดิน...ตราแผ่นดินที่ใช้อยู่ก่อนตราครุฑที่เรียกกันว่า อารัม
นั้น หม่อมเจ้าประวิษ ชุมสาย ทรงผูกขึ้นในพ.ศ. 2416 สี่ต่าง ๆ ซึ่งผูกกัน
เป็นตราและความหมายนั้น สมเด็จพระยาลำดับราชานุภาพ ทรงอธิบาย
ประทานหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ดังนี้

พระมหาศิขมังกฎ พร้อมด้วยรัศมี และฉัตรสองข้าง หมายความว่า
ว่า ราชาธิปไตย

จักรตรีได้พระมหาศิขมังกฎ หมายความว่า พระราชวงศ์จักรตรี
(จักรี)

โล่รองพระมหาศิขมังกฎ มีรูปช้างสามเศียร หมายความว่า ประ-
เทศสยาม

รูปช้างอินทนนท์ หมายความว่า ประเทศสราลลาว

รูปกริช หมายความว่า ประเทศรามลายุ

ราชสีห์ คชสีห์ ฉื่อฉัตรสองข้าง ราชสีห์ หมายความว่า มหา-
ไทยเป็นใหญ่ในฝ่ายพลเรือน คชสีห์หมายความว่า กลาโหมเป็นใหญ่ใน
ฝ่ายทหาร ทั้งสองฝ่ายเป็นพนักงานป้องกันรักษาราชอาณาเขต

รอบกรอบโล่เป็นสังวาลย์เครื่องราชอิสริยาภรณ์ นพรัตน์ราชวรา-
ภรณ์ หมายความว่า ถิ่นพุทธศาสนา เพราะเหตุตามพระราชนิพนธ์เรื่อง
ราชอิสริยาภรณ์นั้น รับผิดชอบผู้ถือพุทธศาสนา

ได้โล่ลงมาเป็นรูปสังวาลย์ เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า หมาย
ความว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงบำรุงถึงสกุลวงศ์ ผู้มีป้าหนึ่งความชอบในบ้าน
เมืองให้เป็นสามัคคี ช่วยกันในการบ้านเมือง

มีแพรแถบเขียนตัวหนังสือคาถา ซึ่งสมเด็จพระสังฆราช (สา)
ผูกว่า สัพเพศ สขมกฏน สามีคคิ วุฑฒิสายิกา แปลว่า ความพร้อมเพรียง
ของชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ

เครื่องประดับแต่งข้างหลังตรา คือ ฉลองพระองค์ครุฑเป็นพื้นอย่าง
ม่าน และมีเครื่องราชกกุธภัณฑ์ คือ พระขรรค์ไชยศรีกับพัดวาลวิชนี อยู่
ฝ่ายขวา ธารพระกร กับพระแสงอยู่ฝ่ายซ้าย ฉลองพระบาทอยู่ริมฐานฉัตร
ข้างละขอบ

ตราแผ่นดินนี้ใช้มาจนกระทั่งไทยต้องเสียดินแดนอันเป็นประเทศ
ราชทั้งสองไปใน ร.ศ. 112 ตรงกับพ.ศ. 2436 จึงเปลี่ยนสร้างตราครุฑ ขึ้น
โปรดให้ใช้เป็นตราแผ่นดินสืบมาจนถึงปัจจุบัน

คือ ทมิฬกับ...

คำนำ

ในโอกาสที่รัฐบาลได้จัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ใน พ.ศ. 2525 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้มีส่วนร่วมในงานสมโภชนี้ด้วยหลายกิจกรรม อาทิ การผลิตเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี เหรียญที่ระลึกสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ซึ่งใช้ประดับได้อย่างเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้งของบุรุษและสตรี การจัดนิทรรศการที่ศาลาเครื่องราชอิสริยาภรณ์เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญกษาปณ์ไทย ในพระบรมมหาราชวัง เกี่ยวกับวิวัฒนาการเงินตราที่ใช้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และที่โรงกษาปณ์ กองกษาปณ์ ถนนประดิพัทธ์ เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตเหรียญกษาปณ์กับวิวัฒนาการกิจกรรมในหน้าที่และความรับผิดชอบของกรมธนารักษ์ การจัดพิมพ์หนังสือเหรียญกษาปณ์กรุงรัตนโกสินทร์และเหรียญที่ระลึกกรุงรัตนโกสินทร์ ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่กรมธนารักษ์ได้จัดทำขึ้นเนื่องในวาระสำคัญและเป็นมงคลยิ่งนี้ ทั้งนี้ โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของกรมธนารักษ์ในส่วนที่เกี่ยวกับการผลิตเหรียญกษาปณ์และเหรียญที่ระลึก

เหรียญที่ระลึกจัดได้ว่าเป็นหลักฐานขั้นต้นของการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างหนึ่งเช่นเดียวกับจารึกหรือพงศาวดาร เหรียญที่ระลึกเป็นเหรียญที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง ของพระมหากษัตริย์ตลอดจนบุคคลสำคัญ โดยการจำลองภาพเหตุการณ์ที่สำคัญนั้น ๆ ลงไว้ในเหรียญหรือแผ่นโลหะต่าง ๆ เช่น ทองคำ เงิน ทองแดง หรือโลหะผสมอื่น พร้อมทั้งมีคำจารึกบอกเหตุการณ์และวันเวลาไว้

อาจกล่าวได้ว่าเหรียญที่ระลึกที่ปรากฏในแผ่นดินไทยนี้ ได้มีมาแล้วตั้งแต่ในยุคทวารวดี หรือเมื่อประมาณ 1,400 ปีมาแล้ว โดยเหรียญนั้นมีจารึกคำว่า “ศรีทวารวดีศวรปุณณ” เป็นอักษรสังสกฤต ซึ่งนักโบราณคดีได้สันนิษฐานว่า เป็นข้อความที่บันทึกถึงเหตุการณ์การทำบุญที่ยิ่งใหญ่ของกษัตริย์แห่งทวารวดี และนอกจากนี้ยังมีเหรียญที่มีคำจารึกอันเป็นเหรียญโบราณอีกเหรียญหนึ่งคือเหรียญที่มีคำว่า “ลวปุระ” ซึ่งนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชื่อเมืองสำคัญในยุคลพบุรี

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีเหตุการณ์ที่สำคัญในด้านประวัติศาสตร์การต่างประเทศ คือในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราชสำนักไทยได้ส่งราชทูตไปเจริญพระราชไมตรี ณ ประเทศฝรั่งเศส ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ปรากฏว่าทางประเทศฝรั่งเศสได้ผลิตเหรียญที่ระลึกบันทึกเหตุการณ์นั้นไว้ด้วย ซึ่งถือว่าเป็นเหรียญที่ระลึกที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทยที่มีลักษณะเป็นสากลครั้งแรกของราชอาณาจักรไทย และอีกครั้งหนึ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงส่งราชทูตไปเจริญพระราชไมตรีกับสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งประเทศอังกฤษ ทางประเทศอังกฤษก็ได้ผลิตเหรียญที่ระลึกบันทึกเหตุการณ์นั้นไว้เช่นกัน อย่างไรก็ตามเหรียญที่ระลึกที่มีลักษณะตามแบบสากลที่ผลิตขึ้นในราชอาณาจักรไทยนั้น มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญพระมหาพิชัยมงกุฏหนัก 4 บาทขึ้น เพื่อเป็นที่ระลึกในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 60 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2407 เหรียญนี้เป็นที่รู้จักกันว่า “เหรียญแต่เม็ง” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทำเป็นเครื่องประดับได้ตามอัธยาศัย สำหรับเหรียญนี้ในวงการนักสะสมเหรียญอาจจะไม่นับว่าเป็นเหรียญที่ระลึก เพราะเป็นเงินตราที่ชำระหนี้ตามกฎหมายได้ด้วย แต่จัดอยู่ในประเภทเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกจึงมิได้นำเหรียญนี้ลงตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้

สำหรับเหรียญที่ระลึกตามความหมายที่แท้จริงที่มีไซเหรียญษาปณ์ที่ระลึก เริ่มมีขึ้นในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยผลิตเป็นเหรียญที่ระลึกเป็นครั้งแรกในวโรกาส งานเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 17 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2413 นับจากนั้นเป็นต้นมา การผลิตเหรียญที่ระลึก ในโอกาสสำคัญ ๆ ในแต่ละรัชกาล ก็ได้ผลิตขึ้นสืบกันเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีการพัฒนาทางเทคนิค และเครื่องมืออันทันสมัยขึ้นเสมอ

เหรียญที่ระลึกในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่สำคัญได้แก่ เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาล ที่ 6 เหรียญที่ระลึกงานพระราชสงคราม 2460 ฯลฯ ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีเหรียญที่ระลึก 150 ปี สมโภช พระนคร เหรียญที่ระลึกการเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้า ฯลฯ ในรัชกาลที่ 8 มีเหรียญที่ระลึกเสด็จนิวัติ พระมหานคร และสำหรับในรัชกาลปัจจุบันก็มีเหรียญที่ระลึกอีกมาก อาทิ เหรียญที่ระลึกพระราชพิธี บรมราชาภิเษก เหรียญพระพุทธรูป 25 พุทธศตวรรษ และเหรียญที่ระลึกซีริส ฯลฯ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับ เหรียญที่ระลึกที่สำคัญเหล่านี้มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ทั้งหมด

การที่กรมธนารักษ์ได้ริเริ่มจัดทำหนังสือเหรียญที่ระลึกขึ้น ก็โดยหวังที่จะให้ผู้อ่านได้รับสาระ ประโยชน์ในเรื่องเหรียญที่ระลึกต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนประโยชน์ที่จะพลอย ได้รับเกี่ยวกับความรู้จากเหตุการณ์แวดล้อม พร้อมทั้งชื่อและประวัติของบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้โดยได้ พยายามค้นหาข้อมูลอันเป็นประวัติของเหรียญที่ระลึกแต่ละเหรียญให้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะกระทำ ได้ อย่างไรก็ดี เนื่องจากระยะเวลาจำกัด กรมธนารักษ์ตระหนักดีว่าอาจมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง จึงหวังที่จะได้ รับคำชี้แนะจากท่านผู้รู้ เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงต่อไป อนึ่ง เพื่อสะดวกแก่การอ่านและการทำความเข้าใจ หนังสือเหรียญที่ระลึกเล่มนี้ คณะผู้จัดทำได้เสนอแนะว่า การใช้ศักราชในเหรียญมีอยู่หลายอย่างอาจก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้อ่านได้ จึงได้เทียบการใช้ศักราชต่าง ๆ เช่น จุลศักราช (จ.ศ.) รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) คริสตศักราช (ค.ศ.) มาเป็นพุทธศักราช (พ.ศ.) ไว้ด้วย

กรมธนารักษ์รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างหาที่สุดมิได้ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมธนารักษ์ได้ถ่ายทอด ตราประจำราชวงศ์จักรี และพระราชลัญจกรของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในราชวงศ์จักรี เพื่ออัญเชิญมา ดีพิมพ์ในหนังสือเหรียญที่ระลึกกรุงรัตนโกสินทร์นี้

กรมธนารักษ์ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อคณะผู้จัดทำ ที่ปรึกษา หน่วยราชการ และ ท่านที่ได้มีส่วนช่วยในการจัดทำหนังสือเหรียญที่ระลึกเล่มนี้ให้สำเร็จด้วยความเรียบร้อยและทัน ตามกำหนด และหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นหนังสือที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นที่น่าสนใจแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป.

(นายวิโรจน์ เลหาพะพันธุ์)

อธิบดีกรมธนารักษ์

6 เมษายน 2525

สารบัญ

คำนำ

บทนำ

รัชกาลที่ 5

-เหรียญที่ระลึก สพปมจ ๕	27
-เหรียญที่ระลึกพระบรมรูปรัชกาลที่ 5	29
-เหรียญที่ระลึกตราพระจุลมงกุฎ(พระเกี้ยว)	31
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก	33
-เหรียญที่ระลึกพระที่นั่งอัยสวรรค์ทิพยอาสน์ปราสาทและพระที่นั่งวโรภาชพิमान	35
-เหรียญรางวัลในการรักษาอหิวาตกโรค	37
-เหรียญที่ระลึกฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม	39
-เหรียญสำหรับพระราชทานผู้ช่วยในการแนช้ันนาลเอกษธิบิเซ็น	43
-เหรียญที่ระลึกหอพระสมุดวชิรญาณ	45
-เหรียญที่ระลึกรัชกาลที่ 5 เสมอรัชกาลที่ 2	47
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีลงทรงสนานเฉลิมพระปรมาภิไธยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร	49
-เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระสุพรรณบัฏเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ	53
-เหรียญ “ทองสำริด” วชิรญาณ	55
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ร.ศ. 109	57
-เหรียญที่ระลึกฉลองพระป้าย	61
-เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษาพระนางเจ้าฯพระบรมราชเทวี	65
-เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระสุพรรณบัฏเจ้าฟ้าสมมติวงษ์โรทัย และเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร	67
-เหรียญที่ระลึกในการพระราชพิธีทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ	69
-เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงภัณฑวรรณวโรภาส	71

-เหรียญที่ระลึกมหาสมณุตตมาภิเศก แบบ 1	73
-เหรียญที่ระลึกมหาสมณุตตมาภิเศก แบบ 2	75
-เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษา ร.ศ. 110	77
-เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระสุพรรณบัฏเจ้าฟ้าปริพัตรสุขุมพันธ์ และเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ	79
-เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษา ร.ศ.111	81
-เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์รัชกาลที่ 5 เสมอรัชกาลที่ 1	83
-เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์รัชกาลที่ 5 เสมอรัชกาลที่ 3	85
-เหรียญที่ระลึกสว่างวัฒนา	87
-เหรียญที่ระลึกเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 1	89
-เหรียญที่ระลึกทรงสมโภชเมื่อเสด็จกลับจากยุโรป ครั้งที่ 1	91
-เหรียญที่ระลึกสมโภชพระพุทธรูป	93
-เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุ ร.ศ. 119	95
-เหรียญที่ระลึก “จปร”	97
-เหรียญที่ระลึกในการเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 50 พรรษา	99
-เหรียญที่ระลึกกระทรวงวัง	101
-เหรียญที่ระลึกฉลองพระสุพรรณบัฏกรมหลวงวชิรญาณวโรรส	103
-เหรียญที่ระลึกเสด็จกลับจากยุโรป ครั้งที่ 2	105
-เหรียญรัชมิ่งคลาภิเศก	107
-เหรียญที่ระลึกชมสวน	109
-เหรียญที่ระลึกเนื่องในงานพระศพ พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอรุพงษ์รัชสมโภช	111
-เหรียญพระปฐมปาฏิหาริย์	113
รัชกาลที่ 6	
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเศก ครั้งที่ 1	119

-แผ่นเงินที่ระลึกงานพระบรมศพรัชกาลที่ 5	121
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ 2 แบบ 1	125
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ 2 แบบ 2	127
-เหรียญรางวัลการแสดงกสิกรรมและพานิชการ ร.ศ. 130	129
-เหรียญที่ระลึกการแสดงตำนานเสือป่า	131
-เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	133
-เหรียญที่ระลึกการแสดงรูปฉาย วัดเบญจมบพิตร	135
-เหรียญที่ระลึกงานพระราชสงคราม	137
-เหรียญที่ระลึกฉลองพระชนมายุครบ 60 พรรษา สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์	139
-เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แบบ 1	141
-เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แบบ 2	145
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	147
-เหรียญที่ระลึกกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์พระชนมายุครบ 60 พรรษา	151
-เหรียญที่ระลึก 60 พรรษา พระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระอรรคราชเทวี	155
-เหรียญที่ระลึก "รามราชมพ"	157
-เหรียญที่ระลึกพระองค์เจ้าดิศวรกุมารฯ พระชนมายุครบ 60 พรรษา	161
-เหรียญที่ระลึกเปิดสถานเสาวภา	165
-เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราธิบดี	169
-เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการฯ	173
-เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์	177
-เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงรับราชการทหารครบ 25 ปี	179

-เหรียญรางวัลสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ แบบ 1	183
-เหรียญรางวัลสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ แบบ 2	185
-เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุกรมพระนเรศวรฤทธิ์	187

รัชกาลที่ 7

-เหรียญที่ระลึกงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	191
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเศก	193
-เหรียญพระแก้วมรกต 150 ปี	197
-เหรียญที่ระลึกในงานขึ้นชิงช้า	205
-เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ	207
-เหรียญที่ระลึก 150 ปี สมโภชพระนคร	211
-เหรียญที่ระลึกการเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้า	213
-เหรียญที่ระลึก ปปร. (เสมา ปปร.)	217
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีก่อฤกษ์สนามกีฬาแห่งชาติ	219

รัชกาลที่ 8

-เหรียญที่ระลึกเสด็จนิวัตน์พระนคร	223
-เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์	225

รัชกาลที่ 9

-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเศก	233
-เหรียญพระพุทธรูป 25 พุทธศตวรรษ	235
-เหรียญที่ระลึก ร.พ. (เสมาร.พ.)	237

-เหรียญมหाराช	239
-เหรียญที่ระลึกสมโภชพระเจดีย์ทองวัดบวรนิเวศ	241
-เหรียญที่ระลึกเปิดอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ	245
-เหรียญที่ระลึกเปิดพระรูปอนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์	247
-เหรียญที่ระลึกเปิดศาลาเหรียญกษาปณ์ไทย	249
-เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภชช้างเผือก	251
-เหรียญที่ระลึกเปิดศาลาเครื่องราชอิสริยยศฯ	253
-เหรียญที่ระลึกซีริส	255
-เหรียญพระแก้วมรกต 200 ปี แบบ 1	257
-เหรียญพระแก้วมรกต 200 ปี แบบ 2	259
-เหรียญพระแก้วมรกต 200 ปี แบบ 3	261
เอกสารอ้างอิง	

บทนำ

เหรียญที่ระลึก ตามความหมายสากลหมายถึงเหรียญที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกหรือเป็นอนุสรณ์ถึงเหตุการณ์ที่สำคัญของบ้านเมืองในระบอบเวลานั้น ๆ เช่น ที่ระลึกในการสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ ที่ระลึกในการประกอบการทำบุญอันยิ่งใหญ่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในสมัยนั้น ที่ระลึกในการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ ที่ระลึกในการสร้างทางรถไฟสายแรก หรือที่ระลึกในการต้อนรับราชทูตจากแดนไกลเป็นครั้งแรก โดยตีพิมพ์ลงบนโลหะต่าง ๆ เช่น ทองคำ เงิน ทองแดง นิกเกิล ฯลฯ โดยมีสัญลักษณ์หรือการจำลองภาพของเหตุการณ์สำคัญนั้น ๆ ลงไว้พร้อมกับคำจารึกและเวลาที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น สำหรับเหรียญที่ระลึกของไทยนั้นสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์และประวัติศาสตร์ของประเทศ เช่น เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษา เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระศุภรณัฐ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เหรียญที่ระลึกเสด็จประพาสยุโรป เหรียญที่ระลึกในการสมโภชพระนคร 150 ปี เป็นต้น

เหรียญที่ระลึกเหล่านี้จัดเป็นหลักฐานขั้นต้นของการศึกษาทางประวัติศาสตร์อันหนึ่งเช่นเดียวกับจารึกและพงศาวดาร ดังนั้น เหรียญที่ระลึกจึงมีคุณค่าไม่น้อยไปกว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอื่น ๆ จึงเห็นได้ว่าเหรียญที่ระลึกนี้เป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษา และอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติอันมีค่าของชาติ

แต่เดิมการทำเหรียญที่ระลึกนั้นก็เช่นเดียวกับการทำเงินตรา คือยังไม่มีเครื่องมือผลิตเหรียญที่ได้มาตรฐานอย่างปัจจุบัน แต่กระนั้นช่างก็ได้แสวงหาเห็นถึงความมีอัจฉริยะในทางศิลป์และมีมือช่างที่งดงาม

เหรียญที่ระลึกเท่าที่พบและมีหลักฐานมักจะทำขึ้นอย่างง่าย ๆ คือชั่งโลหะให้มีขนาดหรือน้ำหนักเท่าที่ต้องการในรูปกลม แล้วใช้ฆ้อนตีให้แบนและใส่แม่พิมพ์ประทับตราหรือคำจารึกลงในเหรียญนั้น

อาจกล่าวได้ว่าเหรียญที่ระลึกที่ปรากฏในแผ่นดินไทยมีมาแล้วประมาณ 1,400 ปี ซึ่งนักโบราณคดีได้ตั้งข้อสมมุติไว้ว่า “ยุคทวารวดี” มีอายุในพุทธศตวรรษที่ 11-14 เหรียญที่น่าจะเป็นเหรียญที่ระลึกคือ เหรียญที่มีคำจารึกเป็นภาษาสังสกฤตว่า “ศรีทวารวดี สวรปุณย” นักโบราณคดีได้สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นข้อความที่บันทึกถึงเหตุการณ์การทำบุญที่ยิ่งใหญ่ของกษัตริย์แห่งทวารวดี เพราะข้อความนี้แปลว่า “บุญกุศลอันยิ่งใหญ่ของกษัตริย์แห่งทวารวดี” นอกจากนี้ยังมีเหรียญที่มีคำจารึกอันเป็นเหรียญโบราณอีกแบบหนึ่งที่นักโบราณคดีได้จัดอยู่ในยุคลพบุรี ซึ่งมีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 เป็นเหรียญที่มีคำจารึกว่า “ลวปุระ” ซึ่งน่าจะเป็นชื่อเมืองที่สำคัญในยุคนั้นและคงจะตรงกับคำว่า “ลพบุรี” ในปัจจุบันนั่นเอง

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อเราได้มีการติดต่อกับชาวยุโรป นับตั้งแต่สมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ.2173-2198) ซึ่งมีพวกโปรตุเกสเข้ามาติดต่อก้าขายแล้ว หลังจากนั้นก็มีชาวฮอลันดาหรือดัตช์ตามมา แต่การมีสัมพันธไมตรีกับชาวยุโรปนี้มาเจริญมากในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช(พ.ศ.2199-2131) ก็อทรมมีพระราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสในรัชกาลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทางราชอาณาจักรไทยนั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงส่งราชทูตคือ เจ้าพระยาโกษาปานไปเจริญพระราชไมตรีพร้อมทั้งอัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไปเมื่อ พ.ศ.2228 ซึ่งทำให้ทางประเทศฝรั่งเศสสนใจมากเพราะไม่เคยมีชาติใดในเอเชียที่ส่งราชทูตไปเช่นนั้น พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จึงโปรดเกล้าฯให้สร้างเหรียญที่ระลึกบันทึกเหตุการณ์นี้ไว้ด้วย ซึ่งถือว่าเป็นเหรียญที่ระลึกที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทย ที่มีลักษณะเป็นสากลครั้งแรกของราชอาณาจักรไทย และหลังจากรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้วการเจริญพระราชไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรปก็เบาบางลงมาก และมาเริ่มใหม่อีกครั้งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2394-2411) ปรากฏว่ามีประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ ฯลฯ และประเทศสหรัฐอเมริกา เข้ามาขอเจริญพระราชไมตรี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงส่งราชทูตไปเจริญพระราชไมตรีเป็นการตอบแทนยังประเทศฝรั่งเศสในรัชกาลพระเจ้าฌ็องโปเลียนที่ 3 เมื่อ พ.ศ.2403 ด้วยกับทรงส่งราชทูตไปเจริญพระราชไมตรียังประเทศอังกฤษ ในรัชสมัยของสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรีย เมื่อ พ.ศ. 2400 ด้วยเช่นกัน

ในการไปเจริญพระราชไมตรีกับอังกฤษและฝรั่งเศสนี้ปรากฏว่าพระเจ้าฌ็องโปเลียนที่ 3 ได้โปรดเกล้าฯให้ทำเหรียญที่ระลึก“ราชทูตไทย (สยาม) เข้าเฝ้า” ไว้เป็นที่ระลึกด้วย จัดเป็นเหรียญที่ระลึกบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ไทยด้านการต่างประเทศเป็นเหรียญที่ 2 ซึ่งทำโดยต่างประเทศ

อย่างไรก็ดีเหรียญที่ระลึกที่มีลักษณะตามแบบสากลที่ผลิตขึ้นในราชอาณาจักรไทยนั้น ก็มีขึ้นหลังจากรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระองค์ทรงส่งเครื่องจักรผลิตเหรียญกลมแบนมาจากประเทศอังกฤษแล้ว ก็มาผลิตในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453) โดยที่โปรดเกล้าฯให้ผลิตเหรียญที่ระลึกขึ้นเป็นครั้งแรกในการเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 17 พรรษาเมื่อพ.ศ. 2413 และนับจากนั้นเป็นต้นมา การทำเหรียญที่ระลึกในโอกาสสำคัญ ๆ ในแต่ละรัชกาลก็ได้สร้างขึ้นสืบต่อเนื่องกันเรื่อยมาจนปัจจุบัน โดยมีการพัฒนาทางเทคนิคเครื่องมือกลที่ทันสมัยขึ้นเสมอ เป็นต้นว่า

เหรียญที่ระลึกที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทราบกันดีนั้นได้แก่ เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์รัชกาลที่ 5 เสมอ รัชกาลที่ 3 และเหรียญที่ระลึกเสด็จประพาสยุโรป เหรียญที่ระลึกที่สร้างขึ้นในรัชกาลขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453-พ.ศ.2468) ที่สำคัญได้แก่ เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและ เหรียญที่ระลึกงานพระราชสงคราม 2460

เหรียญที่ระลึกที่สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-2478) ที่สำคัญได้แก่ เหรียญที่ระลึก 150 ปี สมโภชพระนคร และเหรียญที่ระลึกการเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้า

เหรียญที่ระลึกที่สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ.2478-2489) ได้แก่ เหรียญที่ระลึกเสด็จนิวัติพระมหานคร

สำหรับรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ.2489-ปัจจุบัน) มีเหรียญที่ระลึกสำคัญ ๆ เช่น เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เหรียญพระพุทธรูป 25 พุทธศตวรรษ เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษาครบสามรอบ และเหรียญซีรีส์ เป็นต้น ซึ่งเหรียญที่ระลึกต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

ประเภทของเหรียญที่ระลึก

เหรียญที่ระลึกเท่าที่ปรากฏ จะแบ่งออกได้เป็นประเภทต่างๆ ตามความมุ่งหมายของผู้สร้าง ดังนี้ :

1. เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์
  - ก. งานบรมราชาภิเษก
  - ข. งานเฉลิมพระชนมพรรษา
  - ค. พระราชพิธีต่างๆ เช่น พระราชพิธีฉลองสมณ เสด็จพระสุพรรณบัฏ งานฉลองพระที่นั่งสำคัญ งานพระบรมศพ และพระศพ
2. เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ บุคคลสำคัญ
  - ค. องอนุโลมตามข้อ 1. เช่น วันประสูติ พิธีสถาปนาพระอิสริยยศ วันสิ้นพระชนม์ ฯลฯ
3. ที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ
  - ก. การสมโภชพระนครครบรอบ 100 ปี 150 ปี 200 ปี
  - ข. การเปิดหอพระสมุด อุนลาวรีย์ ฯลฯ
  - ค. การแสดงนิทรรศการ การเกษตร อุตสาหกรรม ฯลฯ
  - ง. รางวัล

ในการอธิบายภาพของเหรียญที่ระลึกนั้น ขอทำความเข้าใจในที่นี้ว่า จะใช้วิธีต่างๆ เพื่อความเข้าใจของผู้อ่านทั่วๆ ไป คือ

1. **ชื่อของเหรียญ** พยายามใช้ชื่อตามที่ปรากฏบนเหรียญ
2. **ลักษณะ** บอกลักษณะทั่วๆ ไป เช่น กลม แบน หรือเหลี่ยม
3. **ด้านหน้า-ด้านหลัง** อธิบายลักษณะที่ปรากฏ พร้อมทั้งความหมาย
4. **ชนิด** ตามเนื้อโลหะ เช่น ทองคำ เงิน ทองแดง นิกเกิล โดยไม่บอกส่วนผสม และน้ำหนัก
5. **ขนาด** เส้นผ่าศูนย์กลาง กว้าง หรือยาว โดยบอกหน่วยเป็นมิลลิเมตร

ศักราช

การบอกปีศักราชของเหรียญมีหลายรูปแบบ คือ บอกเป็น จ.ศ. ร.ศ. ค.ศ. หรือ พ.ศ. ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านสับสนได้ จึงขอทำความเข้าใจดังนี้

- จ.ศ.** คือ จุลศักราช ตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 1182 ปีจุลศักราช ในช่วง 10 ปี มีชื่อเรียกต่างกันดังนี้ คือ
1. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 1 เช่น จ.ศ. 1211, 1221, 1321 เรียกว่า "เอกศก"
  2. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 2 เช่น จ.ศ. 1212, 1222, 1322 เรียกว่า "โทศก"
  3. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 3 เช่น จ.ศ. 1213, 1223, 1323 เรียกว่า "ตรีศก"
  4. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 4 เช่น จ.ศ. 1214, 1224, 1324 เรียกว่า "จัตวาศก"
  5. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 5 เช่น จ.ศ. 1215, 1225, 1325 เรียกว่า "เบญจศก"
  6. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 6 เช่น จ.ศ. 1216, 1226, 1326 เรียกว่า "ฉศก"
  7. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 7 เช่น จ.ศ. 1217, 1227, 1327 เรียกว่า "สัตตศก"
  8. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 8 เช่น จ.ศ. 1218, 1228, 1328 เรียกว่า "อัฐศก"
  9. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 9 เช่น จ.ศ. 1219, 1229, 1329 เรียกว่า "นพศก"
  10. ถ้าเลขตัวสุดท้ายของจุลศักราช เป็น 0 เช่น จ.ศ. 1220, 1230, 1330 เรียกว่า "สัมฤทธิศก"

ร.ศ. คือ รัตนโกสินทร์ศก ตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2325
ค.ศ. คือ คริสต์ศักราช เป็นการบอกปีศักราชของพวกต่างชาติ แต่มีในบางเหรียญ จึงนำมากล่าวไว้ด้วย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 544

เกณฑ์บวกลบศักราช

พุทธศักราช	มากกว่า	จุลศักราช	1181	ปี
พุทธศักราช	มากกว่า	รัตนโกสินทร์ศก	2324	ปี
พุทธศักราช	มากกว่า	คริสตศักราช	543	ปี

ถ้าอยากทราบว่าเป็นปี จ.ศ., ร.ศ., หรือ ค.ศ. นั้นๆ จะตรงกับ พ.ศ. ใดให้ตั้งเลข จ.ศ., ร.ศ., และ ค.ศ. ที่ต้องการ แล้วเอาเกณฑ์ที่มากกว่าบวก เช่น จ.ศ. 1319 จะตรงกับ พ.ศ. ใด (1319+1181) = พ.ศ. 2500 ร.ศ. 116 จะตรงกับ พ.ศ. ใด (116+2324) = พ.ศ. 2500 ค.ศ. 1957 จะตรงกับ พ.ศ. ใด (1957+543) = พ.ศ. 2500

เทียบศักราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2525

รัชกาลที่	พ.ศ.	ร.ศ.	จ.ศ.(ปีทศวรรษ)	ปีนักษัตร
1	2325	1	1144(จัตวาศก)	ชลา
	2326	2	1145(เบญจศก)	เถาะ
	2327	3	1146(จศก)	มะโรง
	2328	4	1147(สัปตศก)	มะเส็ง
	2329	5	1148(อัฐศก)	มะเมีย
	2330	6	1149(นพศก)	มะแม
	2331	7	1150(สัมฤทธิศก)	วอก
	2332	8	1151(เอกศก)	ระกา
	2333	9	1152(โทศก)	จอ
	2334	10	1153(ตรีศก)	กุน
	2335	11	1154(จัตวาศก)	ชวด
	2336	12	1155(เบญจศก)	ฉลู
	2337	13	1156(จศก)	ชลา
	2338	14	1157(สัปตศก)	เถาะ
	2339	15	1158(อัฐศก)	มะโรง
	2340	16	1159(นพศก)	มะเส็ง
	2341	17	1160(สัมฤทธิศก)	มะเมีย
	2342	18	1161(เอกศก)	มะแม
	2343	19	1162(โทศก)	วอก
	2344	20	1163(ตรีศก)	ระกา
	2345	21	1164(จัตวาศก)	จอ
	2346	22	1165(เบญจศก)	กุน
	2347	23	1166(จศก)	ชวด
	2348	24	1167(สัปตศก)	ฉลู
	2349	25	1168(อัฐศก)	ชลา
	2350	26	1169(นพศก)	เถาะ
	2351	27	1170(สัมฤทธิศก)	มะโรง
	2352	28	1171(เอกศก)	มะเส็ง
	2353	29	1172(โทศก)	มะเมีย
	2354	30	1173(ตรีศก)	มะแม
	2355	31	1174(จัตวาศก)	วอก
	2356	32	1175(เบญจศก)	ระกา
	2357	33	1176(จศก)	จอ
	2358	34	1177(สัปตศก)	กุน
	2359	35	1178(อัฐศก)	ชวด
	2360	36	1179(นพศก)	ฉลู
	2361	37	1180(สัมฤทธิศก)	ชลา

รัชกาลที่	พ.ศ.	ร.ศ.	ช.ศ.(ปีทศวรรษ)	ปีนักษัตร
	2362	38	1181(เอกศก)	เถาะ
	2363	39	1182(โทศก)	มะโรง
	2364	40	1183(ตรีศก)	มะเส็ง
	2365	41	1184(จัตวาศก)	มะเมีย
2	2366	42	1185(เบญจศก)	มะแม
3		43	1186(ชศก)	วอก
	2368	44	1187(สัปตศก)	ระกา
	2369	45	1188(อัฐศก)	จอ
	2370	46	1189(นพศก)	กุน
	2371	47	1190(สัมฤทธิศก)	ชวด
	2372	48	1191(เอกศก)	ฉลู
	2373	49	1192(โทศก)	ชลา
	2374	50	1193(ตรีศก)	เถาะ
	2375	51	1194(จัตวาศก)	มะโรง
	2376	52	1195(เบญจศก)	มะเส็ง
	2377	53	1196(ชศก)	มะเมีย
	2378	54	1197(สัปตศก)	มะแม
	2379	55	1198(อัฐศก)	วอก
	2380	56	1199(นพศก)	ระกา
	2381	57	1200(สัมฤทธิศก)	จอ
	2382	58	1201(เอกศก)	กุน
	2383	59	1202(โทศก)	ชวด
	2384	60	1203(ตรีศก)	ฉลู
	2385	61	1204(จัตวาศก)	ชลา
	2386	62	1205(เบญจศก)	เถาะ
	2387	63	1206(ชศก)	มะโรง
	2388	64	1207(สัปตศก)	มะเส็ง
	2389	65	1208(อัฐศก)	มะเมีย
	2390	66	1209(นพศก)	มะแม
	2391	67	1210(สัมฤทธิศก)	วอก
	2392	68	1211(เอกศก)	ระกา
	2393	69	1212(โทศก)	จอ
3	2394	70	1213(ตรีศก)	กุน
4		71	1214(จัตวาศก)	ชวด
	2395	71	1214(จัตวาศก)	ชวด
	2396	72	1215(เบญจศก)	ฉลู
	2397	73	1216(ชศก)	ชลา
	2398	74	1217(สัปตศก)	เถาะ
	2399	75	1218(อัฐศก)	มะโรง
	2400	76	1219(นพศก)	มะเส็ง
	2401	77	1220(สัมฤทธิศก)	มะเมีย
	2402	78	1221(เอกศก)	มะแม
	2403	79	1222(โทศก)	วอก
	2404	80	1223(ตรีศก)	ระกา
	2405	81	1224(จัตวาศก)	จอ

รัชกาลที่	พ.ศ.	ร.ศ.	ช.ศ.(ปีทศวรรษ)	ปีนักษัตร
	2406	82	1225(เบญจศก)	กุน
	2407	83	1226(ชศก)	ชวด
	2408	84	1227(สัปตศก)	ฉลู
	2409	85	1228(อัฐศก)	ชลา
	2410	86	1229(นพศก)	เถาะ
4	2411	87	1230(สัมฤทธิศก)	มะโรง
5		88	1231(เอกศก)	มะเส็ง
	2412	88	1231(เอกศก)	มะเส็ง
	2413	89	1232(โทศก)	มะเมีย
	2414	90	1233(ตรีศก)	มะแม
	2415	91	1234(จัตวาศก)	วอก
	2416	92	1235(เบญจศก)	ระกา
	2417	93	1236(ชศก)	จอ
	2418	94	1237(สัปตศก)	กุน
	2419	95	1238(อัฐศก)	ชวด
	2420	96	1239(นพศก)	ฉลู
	2421	97	1240(สัมฤทธิศก)	ชลา
	2422	98	1241(เอกศก)	เถาะ
	2423	99	1242(โทศก)	มะโรง
	2424	100	1243(ตรีศก)	มะเส็ง
	2425	101	1244(จัตวาศก)	มะเมีย
	2426	102	1245(เบญจศก)	มะแม
	2427	103	1246(ชศก)	วอก
	2428	104	1247(สัปตศก)	ระกา
	2429	105	1248(อัฐศก)	จอ
	2430	106	1249(นพศก)	กุน
	2431	107	1250(สัมฤทธิศก)	ชวด
	2432	108	1251(เอกศก)	ฉลู
	2433	109	1252(โทศก)	ชลา
	2434	110	1253(ตรีศก)	เถาะ
	2435	111	1254(จัตวาศก)	มะโรง
	2436	112	1255(เบญจศก)	มะเส็ง
	2437	113	1256(ชศก)	มะเมีย
	2438	114	1257(สัปตศก)	มะแม
	2439	115	1258(อัฐศก)	วอก
	2440	116	1259(นพศก)	ระกา
	2441	117	1260(สัมฤทธิศก)	จอ
	2442	118	1261(เอกศก)	กุน
	2443	119	1262(โทศก)	ชวด
	2444	120	1263(ตรีศก)	ฉลู
	2445	121	1264(จัตวาศก)	ชลา
	2446	122	1265(เบญจศก)	เถาะ
	2447	123	1266(ชศก)	มะโรง
	2448	124	1267(สัปตศก)	มะเส็ง
	2449	125	1268(อัฐศก)	มะเมีย

รัชกาลที่	พ.ศ.	ร.ศ.	อ.ศ.(ปีทศวรรษ)	ปีนักษัตร
	2450	126	1269(นพศก)	มะแม
	2451	127	1270(สัมฤทธิ์ศก)	วอก
5	2452	128	1271(เอกศก)	ระกา
6	2454	130	1273(ตรีศก)	กุน
2456	132	1275(เบญจศก)	ฉลู	
				2457
2458	134	1277(สัมปศก)	เถาะ	
				2459
2460	136	1279(นพศก)	มะเส็ง	
				2461
2462	138	1281(เอกศก)	มะแม	
				2463
2464	140	1283(ตรีศก)	ระกา	
				2465
2466	142	1285(เบญจศก)	กุน	
				2467
6	2468	144	1287(สัมปศก)	
				7
2470	146	1289(นพศก)	เถาะ	
				2471
2472	148	1291(เอกศก)	มะเส็ง	
				2473
2474	150	1293(ตรีศก)	มะแม	
				2475
2476	152	1295(เบญจศก)	ระกา	
				7
8	2478	154	1297(สัมปศก)	
				2479
2480	156	1299(นพศก)	ฉลู	
				2481
2482	158	1301(เอกศก)	เถาะ	
				2483
2484	160	1303(ตรีศก)	มะเส็ง	
				2485
2486	162	1305(เบญจศก)	มะแม	
				2487
8	2488	164	1307(สัมปศก)	
				9
2490	166	1309(นพศก)	กุน	
				2491
2492	168	1311(เอกศก)	ฉลู	
				2493

รัชกาลที่	พ.ศ.	ร.ศ.	อ.ศ.(ปีทศวรรษ)	ปีนักษัตร
	2494	170	1313(ตรีศก)	เถาะ
	2495	171	1314(จัตวาศก)	มะโรง
	2496	172	1315(เบญจศก)	มะเส็ง
	2497	173	1316(ชศก)	มะเมีย
	2498	174	1317(สัมปศก)	มะแม
	2499	175	1318(อัฐศก)	วอก
	2500	176	1319(นพศก)	ระกา
	2501	177	1320(สัมฤทธิ์ศก)	จอ
	2502	178	1321(เอกศก)	กุน
	2503	179	1322(โทศก)	ชวด
	2504	180	1323(ตรีศก)	ฉลู
	2505	181	1324(จัตวาศก)	ชลา
	2506	182	1325(เบญจศก)	เถาะ
	2507	183	1326(ชศก)	มะโรง
	2508	184	1327(สัมปศก)	มะเส็ง
	2509	185	1328(อัฐศก)	มะเมีย
	2510	186	1329(นพศก)	มะแม
	2511	187	1330(สัมฤทธิ์ศก)	วอก
	2512	188	1331(เอกศก)	ระกา
	2513	189	1332(โทศก)	จอ
	2514	190	1333(ตรีศก)	กุน
	2515	191	1334(จัตวาศก)	ชวด
	2516	192	1335(เบญจศก)	ฉลู
	2517	193	1336(ชศก)	ชลา
	2518	194	1337(สัมปศก)	เถาะ
	2519	195	1338(อัฐศก)	มะโรง
	2520	196	1339(นพศก)	มะเส็ง
	2521	197	1340(สัมฤทธิ์ศก)	มะเมีย
	2522	198	1341(เอกศก)	มะแม
	2523	199	1342(โทศก)	วอก
	2524	200	1343(ตรีศก)	ระกา
	2525	201	1344(จัตวาศก)	จอ

เรื่องสุดท้ายที่จะขอทำความเข้าใจไว้ ณ ที่นี้ ก็คือ ตัวเลขที่อยู่เหนือศักราชในเหรียญนั้น คือ การบอกปีที่ครองราชย์ว่าเป็นปีที่เท่าไรในรัชกาลขณะตีสร้างเหรียญนั้น ๆ เช่น เหรียญที่ระลึกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิตที่ ๑ ครั้งที่ 1 ที่ด้านหลังมีข้อความว่า

"สมเด็จพระ
พระบรมนพทรมหาวิชชาวุ
พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว
วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน
รัตนโกสินทร์ ศก"

๑๒๐๘ "

เลข"๑" เหนือคำว่า "ศก" คือมีเหตุในการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

“เรื่องปั้นรูปนี่จะทำตามรูปถ่ายไม่ได้เป็นอันขาด เพราะเงารูปมัน
นูนขึ้นไม่พอ รูปเล็กที่ทำไว้แบนไปหมด รูปใหญ่แก้มตอบแลเห็น
เป็นกลีบๆ ปากคู้ๆ แต่ช่างปั้นมันดีเสียจริงๆ พอพอไปนั่ง ฉวยดิน
ปั้นก็ตะหั่วก่อนแก้หัวเสร็จแล้วจึงมาแก้หน้า ถมแก้มที่ลึกให้ตื้น ปะขมับ
ที่ทำรัดไว้ให้นูนขึ้น ลดกลีบหน้าแก้คิ้ว ที่ประดักประเดิดมากอยู่ที่
ปาก เมื่อแรกพอออกจะฉุนๆ ว่าต้องไปนั่ง แต่พอเห็นมันตะเข้าสอง
สามตะ รู้ที่เดียวว่ามันดี เลยหายฉุนนั่งดูเสียเพลินเขาขอชั่วโมง
เดียว พอนั่งให้กว่า 2 ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นก็ยังเอาดีไม่ได้ เวลาไม่พอ
ต้องมาทำที่ส้อมเบ็ดต่อไปอีก...พอออกจะยอมเสียแล้วว่าฝรั่งเศสไวกว่า
อิตาลีเสียมาก ฝีมือที่ทำมันเล่นข้างเหมือนมากกว่าอิตาลีเสีย”

เหรียญที่ระลึก ส พ ป ม จ ๕

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นลายคูนหุ่นรูปพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ประดิษฐานเหนือพานแว่นฟ้า กระจหน้าด้วยฉัตรห้าชั้น ตอนล่างเป็นรูปแถบแพรจารึกปี จุลศักราชที่สร้าง “๑๒๓๒”

ด้านหลัง เป็นพระปรมาภิไธยย่อตัวนูน “ส พ ป ม จ” ไขว้ขัดกันเหนือ “๕” หมายถึงพระปรมาภิไธย “สมเด็จพระ-
พรหมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ รัชกาลที่ ๕”

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 45 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2413

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปี พ.ศ. 2413 ขณะทรงมีพระชนมพรรษา 17 พรรษา * เพื่อพระราชทานเป็นรางวัลการแต่งประทีปโคมไฟในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ตลอดจนอาคารบ้านเรือนของเจ้านายข้าราชการและราษฎรทั่วไป พร้อมทั้งชาวต่างประเทศที่มีส่วนร่วมกันทั้งทางบกทางน้ำเป็นครั้งแรก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญนี้เป็นรางวัลที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับแก่ผู้ที่ชนะการประกวด

* พ.สุวรรณเสถียร “เหรียญที่ระลึกอันแรกของรัชกาลที่ ๕” เหรียญที่ระลึกของไทย พิมพ์เป็นบรรณาธิการในงานฉาบปกจดพ นางเหม โกวิทวิจารณ์ (เหม ณ ลำปาง) ณ ฌาปนสถานกรมตำรวจ วัดตรีทศเทพ วันอังคารที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2523 (กรุงเทพฯ กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2523) หน้า 6

เหรียญที่ระลึกพระบรมรูปรัชกาลที่ 5

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระองค์ ผืนพระพักตร์ทางด้านซ้ายของเหรียญ เส้นพระเจ้า “ทรงมหาดไทย” อันเป็นทรงผมของไทยตามประเพณีที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ตามที่เรียกกันทั่วไปว่า “ผมหลักแจว” ทรงฉลองพระองค์เสื้อยันต์ และทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“การเฉลิม
พระชนมพรรษา
ปีมแมตรีศกจุล
ศักราช ๑๒๓๓
เป็นปีที่ ๓ ในราชการ
ปัจจุบันนี้”

ริมขอบเหรียญประดับด้วยพวงมาลา

ชนิด ทองคำ เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 50 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2414

เหรียญนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปี พ.ศ. 2414 เป็นเหรียญที่พิมพ์พระบรมรูปของพระองค์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติการสร้างเหรียญ

เหรียญที่ระลึกตราพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว)

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมี กระจหน้าด้วยฉัตร ๕ ชั้น เบื้องล่างพระเกี้ยวมีเส้นคั่นและมีพระปรมาภิไธยใต้เส้นคั่น “พระบาทสมเด็จพระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว”

ด้านหลัง วางไว้สำหรับจารึกพระนามหรือนามผู้ที่ได้รับพระราชทาน

ชนิด ทองคำ เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 56 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2415

สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระชนมพรรษา 19 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2415

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 5

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “จจจ” อยู่ในวงกรอบ นอกวงกรอบมีข้อความว่า “การบรมราชาภิเษก ในสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีระกาเบญจศกศักราช ๑๒๓๕”

ด้านหลัง เป็นตราแผ่นดิน

ชนิด เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 66 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2416

สร้างเป็นที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2416 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2411 ขณะพระชนมพรรษาเพียง 15 พรรษา ซึ่งยังทรงพระเยาว์อยู่มากจึงจำเป็นต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ต่อมาเมื่อมีพระชนมพรรษา 20 พรรษาจึงมีพระราชพิธี บรมราชาภิเษกอย่างถูกต้องตามพระราชประเพณี เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2416

เหรียญที่ระลึกพระที่นั่งอัยสวรวรยุทธิพยอาสน์ปราสาทพระที่นั่งวโรภาษพิมาน

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปพระที่นั่งอัยสวรวรยุทธิพยอาสน์ ริมขอบมีข้อความว่า “การเฉลิมพระที่นั่งอัยสวรวรยุทธิพยอาสน์ปราสาทพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ณ เกาะบางปะอิน แขวงกรุงทวารวดีศรีอยุธยาไปราณ ปีชวด อัฐศกศักราช ๑๒๓๘

ด้านหลัง เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “จปร”

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 66 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2419

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระที่นั่งไอศวรรยทิพยอาสน์ และ พระที่นั่งวโรภาษพิมาน ในพระราชวังบางปะอิน เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2419

พระที่นั่งไอศวรรยทิพยอาสน์ เป็นพระที่นั่งทรงปราสาทโถง ตั้งอยู่กลางสระน้ำ โดยจำลองแบบมาจากพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาทในพระบรมมหาราชวัง สร้างครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อลงและสร้างใหม่ ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์เต็มยศจอมพลทหารบก หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์

พระที่นั่งวโรภาษพิมาน เป็นพระที่นั่งตึกก่ออิฐ ศิลปกรีกแบบคอรินเทียน CORINTHIAN เดิมเป็นอาคาร 2 ชั้น ต่อมาดัดแปลงเป็นอาคารชั้นเดียว เมื่อ พ.ศ. 2428 ปัจจุบันใช้เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันคราวเสด็จแปรพระราชฐาน

เหรียญรางวัลในการรักษาหิวตกรโรค

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปเทวดาเหาะ พระหัตถ์ซ้ายถือพระขรรค์ พระหัตถ์ขวาถือพวงมาลา ด้านซ้ายมีข้อความว่า “ปัมเสง
ตรีศก^{๑๔}” ด้านขวามีข้อความว่า “จุลศักราช ๑๒๔๓”

ด้านหลัง มีข้อความว่าอยู่ในพวงมาลาว่า
“พระราชทานรางวัล
เป็นที่รฤก
ในการรักษา
คนเจ็บอหิวตกรโรค”

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 62 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2424

สร้างเพื่อพระราชทานเป็นรางวัลแก่ผู้ที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ป่วยด้วยอหิวตกรโรคซึ่งระบาด
ในปี พ.ศ. 2424

เหรียญที่ระลึกฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ลักษณะ กกลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครึ่งพระองค์ ผืนพระพักตร์ทางเบื้องซ้ายของเหรียญ ฉลองพระองค์พลเรือน (แบบที่เรียกว่า “เสื้อยันต์”) ทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก พระมหาสังวาลย์นพรัตน์ราชวรารภรณ์ ทรงสายสร้อยมหาจักรีบรมราชวงศ์ (สายบน) ถัดลงมาเป็นสายสร้อยจุลจอมเกล้า และเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย ริมขอบเป็นพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพมหามงกุฎ บวรรัตนราชวิวงศ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชติราชบิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมบรรรมิกมหาราช บรมนารถพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

ด้านหลัง เป็นภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ด้านทิศตะวันออก เบื้องล่างมีข้อความว่า

“การฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

จุลศักราช ๑๒๔๔”

ริมขอบมีข้อความว่า “เป็นที่รุกในการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอและพระเจ้าน้องยาเธอปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม“ซึ่งชำระปฏิสังขรณ์มาช้านาน ตั้งแต่วันที่ ๓^๖ ๒^๖ ค่ำ ปีมะเมีย เอกศก ถึงวัน ๓^๖ ๕^๕ ค่ำ ปีมะเมีย จัตวาศก แล้วเสร็จบริบูรณ์

ชนิด ทองคำ-เงิน-ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 71 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2425

สร้างขึ้นในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี ในการนี้ได้มีการฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดารามพร้อมไปด้วย

เหรียญสำหรับพระราชทานผู้ช่วยในการเนชันนาลเอกซิบิเซ็น

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปครึ่งพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา บรมราชเทวี ผิวนพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเครื่อง “มหาศวามิศราธิปติ” แห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงสายสร้อยมหาจักรีบรมราชวงศ์ และสายสร้อยจุลจอมเกล้า สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา บรมราชเทวีทรงเครื่อง “มหาศวามินี” ประดับดาราช้างเผือกหรือมงกุฎไทย ริมขอบเป็นพระปรมาภิไธยและพระนามาภิไธย “จุฬาลงกรณ์ บรมราชาธิราช สว่างวัฒนา บรมราชเทวี”

ด้านหลัง ตอนบนของเหรียญเป็นรูปมหาจักรีประกอบด้วยจักร 10 กลีบ (กลีบจักรเวียนซ้าย) เปล่งรัศมีโดยรอบ มีรูปตรีศูลระหว่างกลีบจักร กลางวงจักรเป็นรูปปทุมอุณาโลม อันเป็นพระราชสัญลักษณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตอนกลางของเหรียญเป็นรูปเทวดาสององค์ยืนบนแท่น ถือพระขรรค์และยึดชายผ้าองค์ละมุม ตอนกลางผ้าเว้นว่างเพื่อจารึกชื่อผู้ที่ได้รับพระราชทานรางวัล ผ้าน้อยู่เหนือข้างโอราพต ยืนบนแท่นเดียวกัน อันหมายถึงพระราชอาณาจักร ริมขอบมีข้อความว่า “การเนชันนาลเอกซิบิเซ็น ณ ท้องสนามหลวง กรุงเทพฯ” ๑๒๔๔ ด้านล่างมีข้อความว่า “สำหรับพระราชทานผู้ช่วยในการ” และมีลายดอกไม้อยู่ล่างสุด

ชนิด เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 59 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2425

สร้างสำหรับพระราชทานผู้ที่ร่วมในการแสดงนิทรรศการแห่งชาติ ณ ท้องสนามหลวง กรุงเทพฯ ในคราว ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี เมื่อพ.ศ. 2425

เหรียญที่ระลึกหอพระสมุดวชิรญาณ

ลักษณะ กกลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชสมัยพระอู่ระ ผินพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญ ได้พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีอักษรจารึกว่า “เบนซอน” ริมขอบเป็นพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

ด้านหลัง มีพระมหาพิชัยมงกุฎพิมพ์หุ่นอยู่เบื้องบน ได้พระมหาพิชัยมงกุฎเป็นรูปโบว์เล็กทอดชายคี่ออกทั้งสองข้าง กลางเหรียญเป็นแพรแถบมีนหัวท้าย จารึกอักษร “หอพระสมุดวชิรญาณ” ได้แพรแถบมีเลขศักราช “๑๒๔๔” ทางด้านซ้ายและขวาประดับด้วยพวงมาลา 2 ซ้อ ผูกติดกันด้วยโบว์

ชนิด เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 45 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2425

สร้างเป็นที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธีเปิดหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งกำหนดว่าจะให้เสร็จทันพระนครครบ 100 ปี ใน พ.ศ. 2425 แต่การก่อสร้างหอพระสมุดวชิรญาณมาแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2432

เหรียญที่ระลึกรัชกาลที่ 5 เสมอรัชกาลที่ 2

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า ทางซ้ายเป็นรูปอาร์มมีพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) เพลงไว้คมืออยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทางขวาเป็นรูปอาร์มมีครุฑทรงเครื่องยุคนาค ซึ่งเป็นพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ด้านหลัง กลางเหรียญมีข้อความว่า “จุลศักราช ๑๒๔๕” ริมขอบมีข้อความว่า “รัชกาลที่ ๕ เสมอด้วยรัชกาลที่ ๒”

ชนิด ทองคำ เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 23 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2426

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญที่ระลึกรัชกาลที่ 5 เสมอรัชกาลที่ 2 เนื่องด้วยพระองค์ทรงครองราชย์เป็นปีที่ 15 เสมอด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีลงทรงสนามเฉลิมพระปรมาภิไธย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ผืนพระพักตร์เฉียงทางซ้ายของเหรียญ ทรงเครื่องอย่างขัตติยราชกุมาร ทรงพระเกี้ยวยอดจุฬาลงกรณ์ ริมขอบเป็นพระปรมาภิไธย “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ อดิศวรมหาจุฬาลงกรณ์บดินทรเทพวารังกูร บรมมกุฎนเรนทร์ สุริย์ ขัตติยสันตติวงษ์ อุกฤษพงษ์วโรโตสุชาติธัญญลักษณ์ วิลาศวิบูลย์ สวัสดิ์ศิริวัฒนวิสุทธิ์ สยามมกุฎราชกุมาร” ริมขอบล่างมีอักษรโรมัน ตัวจั่วว่า “W.E.J. GAND”

ด้านหลัง เป็นรูปหุ่นจำลองเพลงสรอง ริมขอบบนมีข้อความว่า “ที่ระบุกการพระราชพิธีลงทรง เฉลิมพระปรมาภิไธย” ริมขอบล่างมีข้อความว่า “ปีจออัฐศกศักราช ๑๒๔๘” ริมขอบล่างมีอักษรโรมันตัวจั่วว่า “W.KULLRICH F”

ชนิด ทองคำ เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 37 มิลลิเมตร

สร้าง

พ.ศ. 2429

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญที่ระลึกในพระราชพิธีมหาพิชัยมงคลงสรงสนาน เฉลิมพระปรมาภิไธยรับพระสุพรรณบัฏ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อ พ.ศ.2429 นับเป็นการสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันประสูติแต่พระนางเจ้าสว่างวัฒนาบรมราชเทวี เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2421 สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2437

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระสุพรรณบัฏเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

ลักษณะ กกลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระรูปสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ผืนพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญ ทรงเครื่องโสกันต์ ริมขอบเป็นพระนามภาษาไทย “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษบรมนราธิราช จุฬาลงกรณ์นารถ ราชวโรรส มหาสมบัติขัตติยพิสุทธ์ บรมมกุฏสุริย สันตติวงษ์ อดิศักยพรชาวโรภโตสุชาติ คุณสังกาศวิมลรัตน์ หฤมขนมสวัสดิ ขัตติยราชกุมาร”

ด้านหลัง เป็นรูปตราแผ่นดิน ริมขอบมีข้อความว่า “ที่รฎกการพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัฏ ปีมวดสัมฤทธิ์ ศก ศักราช ๑๒๕๐”

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 37 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2431

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัฏสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธกรมขุนเทพทวารวดี เมื่อ พ.ศ. 2431

สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธกรมขุนเทพทวารวดี พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันประสูติแต่พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2423 ได้รับสถาปนาเป็นพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร หลังจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารสิ้นพระชนม์ และได้เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468

เหรียญ “ทองสำริด” วชิรญาณ

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชสมัยพระอู่ระ ผืนพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญ ริมขอบเป็นพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

ด้านหลัง มีพระมหาพิชัยมงกุฎพิมพ์หุ่นอยู่เบื้องบน ใต้พระมหาพิชัยมงกุฎเป็นรูปโบว์เล็ก ทอดชายคี่ออกทั้งสองข้าง กลางเหรียญเป็นแพรแถบมีวนหัวท้าย วางไว้สำหรับจารึกชื่อผู้ได้รับพระราชทานรางวัล

ชนิด ทองสำริด

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 45 มิลลิเมตร

สร้าง วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2432

สร้างสำหรับพระราชทานเป็นรางวัลในนามของหอพระสมุดวชิรญาณแก่ผู้มีความอุตสาหะในการแต่งหนังสือ หรือแปลหนังสือซึ่งมีประโยชน์ทางวรรณคดี

เป็นที่น่าสังเกตว่าตั้งแต่ได้โปรดให้สร้างเหรียญวชิรญาณ สำหรับเป็นรางวัลแก่ผู้แต่งหนังสือดีนี้แล้ว ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่มีผู้ใดได้รับพระราชทานรางวัลตามพระราชบัญญัติ จวบจนกระทั่งในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2459 ก่อนงานพิธีย้ายหอพระสมุดวชิรญาณมาที่ “ตึกถาวรวัตถุ” ริมถนนหน้าพระธาตุนั้น กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณปรึกษาเห็นพร้อมกันว่า ควรทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญวชิรญาณแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการยกย่องหนังสือ “พระนลคำหลวง” ซึ่งพระราชนิพนธ์ในปีนั้นเป็นฤกษ์ก่อน ต่อจากนั้นไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้รับพระราชทานอีกเลย

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา รัชกาลที่ 5 ร.ศ. 109

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ มีรูสี่เหลี่ยมตรงกลาง มีห่วงทั้งด้านบนและด้านล่าง

ด้านหน้า มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนที่ด้านบนว่า “รัตนโกสินทร” ที่ด้านล่างว่า “ศก ๑๐๙” ที่ด้านซ้ายว่า “เฉลิมพระชนม” ที่ด้านขวาว่า “พรรษาปี”

ด้านหลัง มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนที่ด้านบนว่า “พระราชทาน” ที่ด้านล่างว่า “รางวัลเครื่อง” ที่ด้านซ้ายว่า “โต๊ะในกร” ที่ด้านขวาว่า “ภปร สยาม”

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดงชุบเงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 76 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2433

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระชนมพรรษา 37 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2433 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นรางวัล
โต๊ะด้วย

เหรียญที่ระลึกฉลองพระปาย

- ลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีรูสี่เหลี่ยมตรงกลาง 2 อัน ซ้อนเหลื่อมกัน
- ด้านหน้า สี่เหลี่ยมซ้ายมีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนที่มุมนัยว่า “๑๐๙” ที่มุมนัย “ปี” ที่มุมนัย “รค” สี่เหลี่ยมขวามีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีน ที่มุมนัยว่า “การ” มุมนัย “ฉลอง” มุมนัย “ปาย”
- ด้านหลัง สี่เหลี่ยมซ้ายที่มุมนัยมีอักษรจีน “左” และมีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนที่มุมนัยว่า “รกก” ที่มุมนัย “รทสี่” ตรงกลางมีอักษรจีน “太” สี่เหลี่ยมขวามีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนที่มุมนัยว่า “มปร” มุมนัย “สยาม” มุมนัย “สยาม”
- ชนิด ทองแดง เงินกาไหล่ทอง ทองเหลือง
- ขนาด กว้าง 50 มิลลิเมตร ยาว 80 มิลลิเมตร

สร้าง

พ.ศ. 2433

สร้างเนื่องในพระราชพิธีฉลองพระป่าาย พระที่นั่งเวหาสน์จำรูญ พระราชวังบางปะอิน ในปี พ.ศ. 2433

พระที่นั่งเวหาสน์จำรูญ เป็นพระที่นั่ง ๒ ชั้นศิลปะแบบจีน เรียกตามอย่างภาษาจีนว่า "เทียนเม่ง เตี้ย" สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พ่อค้าใหญ่ชาวจีน คือ พระยาสวัสดิ์วามดิฐ (ฟัก โชติกสวัสดิ์) เป็นนายงาน หลวงสาทรราชายุทธ์ (ยม พิศลยบุตร) และหลวงโกคานุกูล (จิว) เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างในความดูแลของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถม กรมหมื่นสรวรพลาตยศุภกิจ เมื่อแล้วเสร็จโปรดให้จัดการเฉลิมพระที่นั่ง รวม 4 วัน เริ่มตั้งแต่วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2432

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษาพระนางเจ้าฯ พระบรมราชเทวี

ลักษณะ	กลมแบน ขอบเรียบ กลางเหรียญฉลุเป็นลายแก้วชิงดวง
ด้านหน้า	มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนรอบลายฉลุว่า “การในกลางโต๊ะ วัล ราง สม เจ้า นาง พระ สุตร ประ วัน”
ด้านหลัง	มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนรอบลายฉลุว่า “โก รัตน ปี เทวี ราช วร พระ ๑๐๙ ^{๒๒} คึก สิ้นทร”
ชนิด	เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง
ขนาด	เส้นผ่าศูนย์กลาง 34 มิลลิเมตร
สร้าง	พ.ศ. 2433

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึกในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระนางเจ้าพระบรมราชเทวี มีพระชนมพรรษา 27 พรรษา เมื่อพ.ศ. 2433

พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชเทวี หรือ สมเด็จพระศรีพัชรินทรา พระบรมราชินีนาถ พระราชชนนีพันปีหลวง เป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระปิยมหาราช (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) พระราชสมภพเมื่อวันศุกร์ที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2406 สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2463

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระสุพรรณบัฏเจ้าฟ้าสมมติวงษ์โรทัย และเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระรูปเจ้าฟ้าสมมติวงษ์โรทัย และเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร ผืนพระพักตร์เฉียงเข้าหากัน ทรงเครื่องโสกันต์ และมีข้อความอยู่โดยรอบเรียงเป็นแถวว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าสมมติวงษ์โรทัย สดใสมยมงคลเขตรบรมนฤเบศรจักรีวงษ์ จุฬาลงกรณ์นารณรินทร์สยามินทร์ราชวโรรสอภิญญาวรยศ-อภัยปักษ์” “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร จุฬาลงกรณ์ราชวรวงษ์ อภัยพงษ์พิสุทธ์ โมกโธสชาติ” “พิสุทธ์ศักดิ์อรรควิมล รัตนขัตติยราชกุมาร” “บรมนฤนารถ ราชกุมาร”

ด้านหลัง มีตราประจำพระองค์เจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ กับสายสร้อยมหาจักรีบรมราชวงศ์ มีข้อความที่ด้านบนของตราว่า “ที่รฎก พระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัฏ” ด้านล่างว่า “รัตนโกสินทรศก ๒๔๐๐”

ชนิด ทองคำ เงินกษาปณ์ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 46 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2434

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัฏ เจ้าฟ้าสมมติวงษ์โรทัย ซึ่งเป็นพระราชโอรสอันประสูติแต่สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี และเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร พระราชโอรสอันประสูติแต่พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ฯ

เหรียญที่ระลึกในพระราชพิธีทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา- วชิรุณหิศ

- ลักษณะ   กลมแบน มีรูสี่เหลี่ยมตรงกลาง บางเหรียญมีห่วงทั้งด้านบนและด้านล่าง
- ด้านหน้า   เป็นรูปพระอรหันต์ 18 องค์ “จับโป๊ยล่อหัน” ในคติพุทธศาสนาหายานของจีน
- ด้านหลัง   มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบตัวอักษรจีน อ่านจากบนลงล่างความว่า “การทรงพระผนวช” อ่านจาก
ด้านขวาเป็นอักษรย่อ “ส, พ, บ, ร, อ,” (ย่อมาจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช) ทางด้านซ้าย “ปี ร.ศ.
๑๑๐”
- ชนิด   เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง
- ขนาด   เส้นผ่าศูนย์กลาง 44 มิลลิเมตร
- สร้าง   พ.ศ. 2434
- สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา-
วชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อ พ.ศ. 2434

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงบิณฑรรวโรภาส

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ มีห่วงทั้งด้านบนและด้านล่าง

ด้านหน้า เป็นอักษรย่อ "บ ว" ย่อมาจากพระนาม "พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงบิณฑรรวโรภาส" ริมขอบด้านบนมีข้อความว่า "งานพระเมรุ" ตรงกลางมีข้อความว่า "รัตนโกสินทรศก" ริมขอบด้านล่างมีข้อความว่า "ร.ศ. ๑๑๐"

ด้านหลัง เหมือนด้านหน้า

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 20 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2434

สร้างเป็นที่ระลึกในงานพระเมรุ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงบิณฑรรวโรภาส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอับดับที่ 26 อันประสูติแต่เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2418 สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2434

เหรียญที่ระลึกมหาสมณุตตมาภิเศก แบบ 1

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปอัฐบริวาร พัดยศ และเบญจปฏิภลเศวตฉัตร (ฉัตรขาว 5 ชั้น) มีอักษรเป็นภาษามครว่า “อโยไซ สุธิ โตโหติ นิท์ทุกโข นิรุพทโว อนันตราโย ติฏฐุญญ สัพพะโสตถิ ภวันตุเต” แปลว่า “ผู้นี้แล มีความสุขไร้ ความทุกข์ ไร้อุปทเวะ ไม่มีอันตราย พึงดำรงอยู่ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่าน”

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่รฎก
งาน
มหาสมณุตตมาภิเศก
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมสมเด็จพระ
ปวเรศวริยาลงกรณ์
วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน
รัตนโกสินทรศก
๑๑๐”

ชนิด ทองแดง

ขนาด ส่วนกว้าง 44 มิลลิเมตร ส่วนยาว 55 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2434

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเศก เลื่อนพระอิสริยยศ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ขึ้นเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2434* เหรียญนี้เรียกกันโดยทั่วไปว่า “เหรียญบาตรน้ำมนต์” หรือ “เหรียญปวเรศว”

* พ.สุวรรณเสถียร “เหรียญที่ระลึกของไทย” พิมพ์เป็นบรรณาการในงานฌาปนกิจศพ นางเหม โกวิทวิจารณ์ (เหม ณ ลำปาง) ณ ฌาปนสถานกรมตำรวจ วัดตรีทศเทพ วันอังคารที่ 10 มิถุนายน 2523 (พระนคร. กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2523 หน้า 72)

เหรียญที่ระลึกมหาสมณุตตมาภิเศก แบบ 2

ลักษณะ เป็นรูปไข่ เจาะรูสี่เหลี่ยมตรงกลาง

ด้านหน้า รอบเหรียญเป็นรูปมือ ทางด้านซ้ายเป็นรูปมือขวาแบมือ ด้านขวาเป็นรูปมือซ้ายแบมือ ด้านละ 4 มือ โดยแสดงทำนิ้วมือต่าง ๆ กัน ตรงกลางตอนล่างเป็นมือซ้ายแบมือเหยียดนิ้วตรงทั้ง 5 นิ้ว รวมทั้งหมดมี 9 มือ เหนือรูสี่เหลี่ยมเป็นฉัตรตาดขาว 5 ชั้น มีระบาย 2 ชั้น ขอบระบายติดแถบ

ด้านหลัง เป็นอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบตัวอักษรจีน พาดเป็นสีแดง อ่านข้างบนลงล่างว่า “มหาสมณุตมา” จากขวามาซ้ายว่า “ภิเศก ร.ศ.๑๑๐”

ชนิด ทองแดง

ขนาด ส่วนกว้าง 44 มิลลิเมตร ส่วนยาว 55 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110)

สร้างเพื่อพระราชทานเป็นรางวัลเครื่องโต๊ะ ในพระราชพิธีฉลองสมณศักดิ์ สมเด็จพระ
สมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
เหรียญนี้เรียกกันโดยทั่วไปว่า “เหรียญมือ”

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษา รัชกาลที่ 5 ร.ศ. 110

ลักษณะ เป็นรูป 8 เหลี่ยม ขอบเรียบ ตรงกลางมีรูสี่เหลี่ยม บางอันมีห่วงทั้งด้านบนและด้านล่าง

ด้านหน้า มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบตัวอักษรจีน โดยรอบว่า “การเฉลิมพระชนมพรรษา”

ด้านหลัง มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบตัวอักษรจีนว่า “ปี รัตนโกสินทร ศ^{๒๔} ๑๑๐”

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 44 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2434

สร้างเป็นที่ระลึกและพระราชทานเป็นรางวัลในการประกวดเครื่องโต๊ะ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมพรรษาครบ 38 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2434

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระสุพรรณบัฏเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ และเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระรูปเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ และเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ ผินพระพักตร์เฉียงเข้าหากัน ทรงเครื่องโสกันต์มีข้อความโดยรอบวงขอบว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตร สุขุมพันธุ์ดิเสก จันทร์นิภา-
พงษมหามกุฏวงษ์นราธิราช จุฬาลงกรณ์นารถราชวโร รสอดุลยศอุภโตพงษ์” “สมเด็จพระเจ้าลูกยา
เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ นริศรราชมหามกุฏวงษ์ จุฬาลงกรณ์นารถ นรินทรสยามพิชิตินทรวรากร
สมบูรณพิสุทธิชาติ วิมลภาษา” “พิสุทธินรุตตม รัตนชัตติยราชกุมาร” อุภัยปักษี อรรควร รัตนชัตติยราช-
กุมาร”

ด้านหลัง เป็นตราประจำพระองค์และตราประจำพระราชวงศ์จักรี ที่ด้านบนชดวงขอบมีข้อความว่า “ที่รฎกการ
พระราชพิธี เฉลิมพระสุพรรณบัฏ” ด้านล่างมีข้อความว่า “รัตนโกสินทรศก ๑๑๐”

ชนิด ทองคำ เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 47 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2434

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึก
ในพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัฏ พระนามาภิไธย เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ พระราชโอรสอันประสูติ
แต่พระนางเจ้าสุโขทัยมหาราช พระราชเทวี และเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ พระราชโอรสอันประสูติแต่
พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษา รัชกาลที่ 5 ร.ศ. 111

- ลักษณะ เป็นรูปผ้าพับทบม้วน มีห่วงที่ด้านบนและด้านล่าง
- ด้านหน้า มีลายประแจเงินตามริมขอบเหรียญ มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนความว่า “พระราชทานรางวัลเครื่องโต๊ะ ในการเฉลิมพระชนม”
- ด้านหลัง มีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนความว่า “พรรษา ปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑”
- ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงินตะทองริมขอบเหรียญ ทองแดง
- ขนาด กว้าง 38 มิลลิเมตร ยาว 20 มิลลิเมตร
- สร้าง พ.ศ. 2435
- สร้างเพื่อเป็นที่ระลึกและพระราชทานเป็นรางวัลในการประกวดเครื่องโต๊ะ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมพรรษาครบ 39 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2435

เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์รัชกาลที่ 5 เสมอรัชกาลที่ 1

ลักษณะ เป็นรูปรีขอบหยักข้างทั้ง 2 ข้าง ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า ทางซ้ายเป็นรูปอาร์มมีพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมีประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทางขวาเป็นรูปอาร์มมีปทุมธูปาโลมเปล่งรัศมีประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ระหว่างอาร์มทั้งซ้ายขวาเป็นรูปอุณาโลม

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่รฤก
รัชกาล
ที่ ๕
เสมอด้วยรัชกาล
ที่ ๑ รัตนโกสินทร์
ศก ๑๑๔”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 23 มิลลิเมตร ยาว 34 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2438

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2411 ขณะทรงมีพระชนมพรรษาเพียง 15 พรรษา โดยมีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และในปี พ.ศ. 2438 ทรงอยู่ในราชสมบัติเป็นเวลา 27 ปี ซึ่งเท่ากับระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงครองราชย์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญที่ระลึกรัชกาลที่ 5 เสมอด้วยรัชกาลที่ 1

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and mostly illegible.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and mostly illegible.

เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์ รัชกาลที่ 5 เสมอรัชกาลที่ 3

ลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า ด้านซ้ายเป็นรูปคล้ายอาร์ม มีพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมี ประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านขวาเป็นรูปคล้ายอาร์มมีพระมหามงกุฎ 3 ยอด บนแท่น ซึ่งเป็นพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างอาร์มทั้งเบื้องบนและเบื้องล่างเป็นรูปช่อใบไม้ 3 ใบ ทางด้านซ้ายและขวาเป็นรูปกิ่งไม้ ริมขอบในเป็นจุดโดยรอบ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่รฎก
รัชกาลที่ 5
เสมอด้วย
รัชกาลที่ ๓ รัตน
โกสินทรศก
๑๑๔”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 23 มิลลิเมตร ยาว 23 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2438

ในพ.ศ. 2438 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในราชสมบัติเป็นเวลา 27 ปี ซึ่งเท่ากับระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญที่ระลึกรัชกาลที่ 5 เสมอด้วยรัชกาลที่ 3

เหรียญที่ระลึกสว่างวัฒนา

ลักษณะ กลมแบนขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้าสว่างวัฒนาศรีพระองค์
ผินพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญ

ด้านหลัง มีอักษรบอกศักราช “ร.ศ. ๑๑๖”

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 15 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2440

เหรียญที่ระลึกเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 1

ลักษณะ กลมแบน มีอักษรภาษาฝรั่งเศสที่ขอบเหรียญเงินว่า "MONNAIE DE PARIS ARGENT" และที่ขอบเหรียญทองแดงว่า "MONNAIE DE PARIS BRONZE"

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์ทางขวาของเหรียญริมขอบมีพระปรมาภิไธย "พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" และที่ด้านซ้ายของพระบรมรูปเป็นชื่อผู้ออกแบบ "Aug Patey"

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ ที่ระลึก
ในการเสด็จพระราชดำเนิน
ประพาสยุโรป
ตั้งแต่วันที่ ๗ เดือนเมษายน
ถึงวันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม
รัตนโกสินทร์ศก
๑๑๖ ”

ชนิด ทองคำ เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 50 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2440

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ที่ได้เสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรป คือในปี พ.ศ. 2440 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญนี้ไว้เป็นที่ระลึก

เหรียญที่ระลึกทรงสมโภชเมื่อเสด็จกลับจากยุโรป ครั้งที่ 1

ลักษณะ เป็นรูปใบโพธิ์ ไม่มีก้าน

ด้านหน้า เป็นรูปพระพุทธชินสีห์ เบื้องล่างมีข้อความว่า “พระพุทธชินสีห์”

ด้านหลัง เบื้องบนมีรูปอุณาโลมและมีข้อความว่า

“งารสมโภช
เมื่อเสด็จกลับ
จากยุโรป
๒๔๔๐”

ชนิด เงิน ทองแดง

ขนาด กว้าง 29 มิลลิเมตร ยาว 34 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2440

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึก
ในวโรกาสที่เสด็จกลับจากยุโรป ใน พ.ศ.2440

เหรียญที่ระลึกสมโภชพระพุทธนรสีห์

ลักษณะ กกลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมี อยู่เหนือเลข "๕" กระจหน้าซ้ายขวาด้วยลายกระจหน้า

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“การสมโภช
พระพุทธนรสีห์
แลการผูกพัทธสีมา
วัดเบญจมบพิตร
รัตนโกสินทรศก^{๓๒}
๑๑๘”

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 25 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2442

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีสมโภชพระพุทธนรสีห์ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2442

พระพุทธนรสีห์เป็นพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน เดิมประดิษฐานในพระวิหารหลวงวัดพระสิงห์ จ. เชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2442 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเสด็จไปตรวจราชการ ได้อัญเชิญลงมาไว้สำหรับสักการะ

ในปี พ.ศ. 2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แห่ไปประดิษฐาน ณ พลับพลา สวนดุสิต และถวายพระนามว่า “พระพุทธนรสีห์” ต่อมาโปรดฯ ให้แห่มาประดิษฐาน ณ อุโบสถชั่วคราว วัดเบญจมบพิตรที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างขึ้น ทรงบรรจุพระบรมธาตุในพระศกพระพุทธนรสีห์และให้ตั้งพิธีเวียนเทียนสมโภช และผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2442 และใน พ.ศ. 2448 โปรดฯ ให้หล่อจำลองพระพุทธชินราชแล้วโปรดฯ ให้เชิญพระพุทธนรสีห์ไปประดิษฐานในพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ดังเดิม

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุ ร.ศ.119

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปฉัตรห้าชั้นและสามชั้นแทรกปลายกระหนก ได้ฉัตรมีข้อความว่า "งานพระเมรุท้องสนามหลวง๑๑๙"

ด้านหลัง เป็นรูปพระราชสัญลักษณ์ ประจำแต่ละพระองค์ อยู่บนพื้นลายกระหนก คือ

1. ซ้ายบนเป็นรูปพระจุลมงกุฏขนนก (พระเกี้ยว) ซึ่งเป็นพระตราของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร
2. ตรงกลางเป็นรูปปราสาท 3 ยอด ซึ่งเป็นพระตราของพระเจ้ามหายิภาเธอ กรมพระยาสุดาร์ตนา-ราชประยูร
3. ขวาบนเป็นรูปพระชฎาครอบจักรมีปีก ซึ่งเป็นพระตราของพระเจ้าน้อยยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์ รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์
4. ซ้ายล่าง เป็นรูปพระมงกุฎครอบดวงอาทิตย์ เปล่งรัศมี ซึ่งเป็นพระตราของ สมเด็จพระเจ้าลูก ยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัย กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์
5. ขวาล่างเป็นรูปพระชฎาครอบดอกไม้ ซึ่งเป็นพระตราของสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงศิริภรณีโสภณ

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดงกาไหล่เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 34 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2443

เหรียญงานพระเมรุ ร.ศ.119 นี้ สร้างเนื่องในงานพระเมรุพระบรมศพและพระศพเจ้านาย 5 พระองค์

เหรียญที่ระลึก “จปร”

- ลักษณะ เป็นรูปเสมา ด้านบนเป็นหลอดสำหรับร้อยเชือก
- ด้านหน้า เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “จปร” อยู่ภายใต้พระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมี และมีข้อความอยู่โดยรอบว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทาน”
- ด้านหลัง ไม่มีรูปหรือข้อความ
- ชนิด ทองคำ เงิน
- ขนาด กว้าง 26 มิลลิเมตร ยาว 37 มิลลิเมตร
- สร้าง พ.ศ.2444

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเสมาเงินรูปพระจุลมงกุฏ สำหรับพระราชทานแก่เด็กชายหญิงตามหัวเมืองที่เสด็จประพาส สำหรับหม่อมเจ้าและบุตรข้าราชการผู้ใหญ่ที่ตามเสด็จพระราชทานเสมาชนิดทองคำ ประเพณีการพระราชทานเสมานี้ เริ่มมีมาแต่คราวแรกที่เสด็จประพาสทางเมืองเหนือ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่เด็กชาวเมืองทุกคราวไป*

* ประวัติศาสตร์ประพาสต้น, ประยุทธ์ สิทธิพันธ์, โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ : พระนคร : 2523, หน้า 10-11

เหรียญที่ระลึกในการเฉลิมพระชนมพรรษารัชกาลที่ 5 ครบ 50 พรรษา

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปพระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมีเหนือลายกระหนก

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่ระลึกในการ
เฉลิมพระชนมพรรษา
พระชนมายุครบ ๕๐
รัตนโกสินทรศก
๑๒๒”

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 36 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2446

สร้างเป็นที่ระลึกในการเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
มีพระชนมพรรษาครบ 50 พรรษา

เหรียญที่ระลึกกระทรวงวัง

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า กลางเหรียญเป็นรูปพระนันทิการ ยืนแท่นภายในวงกรอบ นอกวงกรอบด้านบนมีข้อความว่า "ที่รฎก
ด้านกระทรวงวัง" ด้านล่างมีข้อความว่า "ร.ศ.๑๒๒"

ด้านหลัง ไม่มีรูป หรือข้อความ

ชนิด เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 27 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2446

เหรียญนี้ กระทรวงวังสร้างเป็นที่ระลึกเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระชนมพรรษาครบ 50 พรรษา เมื่อ พ.ศ.2446

เหรียญที่ระลึกฉลองพระสุพรรณบัฏกรมหลวงวชิรญาณวโรรส

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ บางเหรียญมีห่วง

ด้านหน้า เป็นยันต์พระเจ้าสุทโธทัญย์ อยู่ในวงกรอบ นอกวงกรอบเป็นกลีบบัวซ้อน 3 ชั้น

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่รฎก
ในการเลื่อน
กรมหมื่น
วชิรญาณวโรรส
เป็นกรมหลวง
ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
ร.ศ.๑๒๕”

ชนิด ทองแดงรมดำ

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 25 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2449

สร้างเป็นที่ระลึกในการเฉลิมฉลองพระสุพรรณบัฏ สมเด็จพระหมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นกรมหลวงวชิรญาณวโรรส เมื่อพ.ศ. 2449

เหรียญที่ระลึกเสด็จกลับจากยุโรป ครั้งที่ ๒

ลักษณะ เป็นรูปไบเซมา ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์ทางขวาของเหรียญ ทรงเครื่องเต็มยศทหารมหาดเล็กและมีพระปรมายิวอยู่เบื้องบน “จุฬาลงกรณ์” เบื้องล่าง “บรมราชาธิราช”

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“เสด็จกลับ

จาก
ยุโรป
ร.ศ.
๑๒๖”

ชนิด ทองคำ ทองขาว

ขนาด กว้าง 26 มิลลิเมตร ยาว 34 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2450

สร้างเพื่อพระราชทานเป็นที่ระลึกแก่เด็กชาวพระนคร และสมาชิกสโมสรอันเตปรีกฐริณ* ในคราวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรป เมื่อปี พ.ศ.2450

ชนิดทองคำ พระราชทานแก่เด็กผู้มีบรรดาศักดิ์สูง และพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใกล้ชิด

* จากตำนานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สยามและจุลจอมเกล้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระราชเทวี โปรดฯ ให้พิมพ์ในงานเจริญพระชนษา เมื่อปีฉลู พ.ศ.2467 หน้า 194-195

เหรียญรัชมิ่งคลาภิเศก

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงม้าอยู่บนฐานอนุสาวรีย์ ริมขอบมีพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” และมีลายบัวรวนอยู่โดยรอบริมขอบ

ด้านหลัง มีข้อความว่า “ที่ระฤก
ที่ได้ ฉลอง
พระเดช พระคุณ
ในงาน
รัชมิ่งคลาภิเศก
รัตนโกสินทรศก^๑
๑๒๗”

ชนิด ทองคำ เงิน บรอนซ์ เงินกาไหล่ทองลงยา เงินลงยา

ขนาด กว้าง 23 มิลลิเมตร ยาว 29 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2451

เหรียญที่ระลึกชมสวน

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ

ด้านหน้า กลางเหรียญเป็นรูปโล่ที่มีตัวเลขจารึก "ร.ศ. ๙๙" ทั้งสองข้างมีเทวดาถือพระขรรค์ เหนือโล่มีพญานาค 3 เศียร ด้านล่างชิดวงขอบมีแถบจารึก ปีจุลศักราช "๑๒๔๒"

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“อนุญาต
ชมสวน
๑๒๗”

อยู่ภายในวงพวงมาลา

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 28 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2451

เหรียญที่ระลึกเนื่องในงานพระศพ พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอรุณพงษ์รัชสมโภช

ลักษณะ เป็นรูปแปดเหลี่ยม มีห่วงอยู่ด้านบน

ด้านหน้า เป็นพระรูป ของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอรุณพงษ์รัชสมโภชริมขอบเหรียญด้านซ้ายมีอักษรจารึก
"Gh. D. Fourcade" ด้านขวา "SUSSEF DES PARIS"
Suwat

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“พระเจ้าลูกยาเธอ
พระองค์เจ้า
อรุณพงษ์รัชสมโภช
ประสูติ
๑๕ ตุลาคม ๑๑๒
สิ้นพระชนม์
๒๐ กันยายน ๑๒๘”

ชนิด ทองขาว

ขนาด กว้าง 18 มิลลิเมตร ยาว 29 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2452

สร้างขึ้นเนื่องในงานพระศพพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอรุณพงษ์รัชสมโภชและทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเป็นรางวัลใต้ด้วย

พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอรุณพงษ์รัชสมโภช เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเลื่อน เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2436 สิ้นพระชนม์เมื่อ
วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2452

เหรียญพระปฐมปาฏิหาริย์

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นรูปธรรมจักรที่มีดุมล้นนูนขึ้นอยู่ในวงกรอบ นอกวงกรอบเป็นลายกระหนก

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“วันอาทิตย์
ที่ ๒๔ ตุลาคม
ร.ศ. ๑๒๘ เดือน ๑๑ ขึ้น
๑๐ ค่ำ เวลา ๒ ยาม ๕ นาที
พระปฐมปาฏิหาริย์”

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 26.5 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2452

เหรียญนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในเหตุการณ์ที่เรียกกันว่า “พระปฐมปาฏิหาริย์” แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับที่ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในปี พ.ศ.2452 และในคืนวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2452 เวลา 2 ยาม 45 นาที ได้ทอดพระเนตรเห็นองค์พระปฐมเจดีย์ “มีเป็นแสงสว่างโพลงไปทั้งองค์เหมือนตามไฟ แต่สีเป็นสีคล้ายหิ่งห้อย ผู้ที่อยู่ด้วยกันในที่นั้นได้แลเห็นกันทุกคน....ดูกันอยู่เป็นนานจนเวลา 7 ทุ่ม 12 นาที รัศมีตอนบนตั้งแต่ยอดมงกุฎจนหมดปล้องฉนวน จึงวูบหายไป”^{*} ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จดรายชื่อข้าราชการที่ได้เห็นมหัศจรรย์ในคืนนั้น รวมทั้งสิ้น 68 ท่าน

---

^{*} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จดหมายเหตुरายวันพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2517 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 2517 น. 20-24

“ความจงรักภักดีต่อผู้ดำรงรัฐสีมาอาณาจักรโดยต้องตามนิติธรรม
ประเพณี ประการหนึ่ง ความรักชาติบ้านเมืองแลนับถือศาสนาประการ
หนึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นมูลรากแห่งความมั่นคง จะทำให้ชาติเราดำรงอยู่
เป็นไทยโดยสมนาม มิให้เสียที่ที่บรรพบุรุษของเราทั้งหลาย ได้สู้ก่อสร้าง
ปลูกฝังชาติเราไว้ในแคว้นแคว้นแดนสยามนี้”

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ 6 ครั้งที่ 1

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ขอบหยักเป็นรูปกระหนก ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระปรมาภิไธยย่อ "วปร" อยู่ภายใต้พระมหามงกุฎ กระหนาบซ้ายขวาด้วยลายกระหนก

ด้านหลัง มีข้อความว่า "งานบรมราชาภิเษก

สมเด็จพระ

พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

พระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัว

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน

รัตนโกสินทร์ ศก

๑๒๙"

ชนิด ทองคำ เงิน

ขนาด กว้าง 27 มิลลิเมตร ยาว 34 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2453

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2453 เนื่องจากอยู่ในระหว่างไว้ทุกข์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2454 จึงได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชอีกครั้งหนึ่ง

แผ่นเงินที่ระลึกงานพระบรมศพรัชกาลที่ 5

ลักษณะ เป็นแผ่นเงิน ด้านกว้างและด้านยาวทำเป็นรูปปี่กกา

ด้านหน้า เป็นรูปพระเมรุมาศ เบื้องบนพระเมรุมาศเป็นรูปเมฆ และเบื้องล่างมีข้อความว่า “งานพระบรมศพ รศ. ๑๒๙” อยู่ในวงกรอบกระหนก ที่มุมขวาบนมีเหรียญกษาปณ์ ชนิดราคา 1 บาท ตราพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 และตราไอราพต อยู่ในวงกรอบกระหนก

ด้านหลัง ไม่มีรูปหรือข้อความ

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 88 มิลลิเมตร ยาว 124 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2453

แผ่นเงินที่ระลึกนี้สร้างสำหรับพระราชทานในงานพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ.2453 นอกจากนี้ยังพบตลับเงินที่มีลักษณะคล้ายแผ่นเงินนี้

ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่เป็นเหรียญที่ระลึกก็ตาม แต่ได้สร้างขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นที่ระลึกจึงได้นำเข้ามารวมไว้ในหนังสือนี้ด้วย

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ 6 ครั้งที่ 2 แบบ 1

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครึ่งพระองค์ผินพระพักตร์ไปทางซ้ายของเหรียญ ทรงเครื่องเต็มยศทหารมหาดเล็กอยู่ในวงกรอบ นอกวงกรอบมีข้อความว่า “มหाराชา ปรเมนทร มหาชิรวาโร สยามรัชชการ พุทธศาสนปตถัมภโก”

ด้านหลัง กลางเหรียญมีเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ อยู่ในวงกรอบ นอกวงกรอบมีข้อความว่า “งานบรมราชาภิเษก วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๑๙๐”

ชนิด ทองคำ ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 51 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2454

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2454

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ 6 ครั้งที่ 2 แบบ 2

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นรูปตราวชิราวุธ มีดอกพิกุล 16 ดอกล้อมรอบ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่ระฤก
ในการพระบรม
ราชาภิเษก ร.ศ.
๑๓๐ พุทธศักราช
๒๔๕๔”

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 29 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2454

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2454

เหรียญรางวัลการแสดงกลสิกรรมและพานิชการ ร.ศ.130

- ลักษณะ   กลมแบน ขอบเรียบ มีห่วงอยู่ด้านบน
 ด้านหน้า   เป็นรูปพระพลเทพ พระหัตถ์ซ้ายถือคันทวย พระหัตถ์ขวาจูงพระโคคู่
 ด้านหลัง   มีข้อความว่า

“รางวัล
 การแสดงกลสิกรรม
 แลพานิชการ
 รัตนโกสินทร์ ศก
 ๑๓๐”

- ชนิด   ทองคำ เงิน ทองแดง
 ขนาด   เส้นผ่าศูนย์กลาง 30 มิลลิเมตร
 สร้าง   พ.ศ.2454 (ร.ศ.130)

สร้างเพื่อเป็นรางวัลในงานแสดงการกลสิกรรม อุตสาหกรรม และพานิชยกรรม ครั้งที่ 3 ซึ่งจัดโดยกระทรวงเกษตรราชการ ที่สระปทุมวัน (สระปทุม) เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2454 เพื่อส่งเสริมให้ราษฎร และพ่อค้าชาวต่างประเทศนำพรรณพืช ผัก ผลไม้ ตลอดจนเครื่องจักรในการทำกลสิกรรม หัตถกรรมมาแสดง

เหรียญที่ระลึกการแสดงตำนานเสือป่า

ลักษณะ เป็นรูปคล้ายใบไม้ มีห่วงที่ด้านบน

ด้านหน้า เป็นรูปโล่หน้าเสือ เหนือโล่เป็นตราวชิระ อยู่ภายใต้พระมาลาทรงประพาส รอบโล่เป็นพระแสงศาสตราวุธ ด้านล่างมีเลขบอกศักราช “ ๑๓๑ ”

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ การแสดง
ตำนานเสือป่า
ในงานเฉลิม
พระชนมพรรษา
ในวันอาทิตย์
ที่ ๕ มกราคม
รัตนโกสินทร
ศก ”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 24 มิลลิเมตร ยาว 34 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2454

สร้างเพื่อเป็นที่ระลึกในการแสดงตำนานเสือป่า เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2454 เนื่องในงานเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อปลุกใจให้รักชาติ

กิจการเสือป่านั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2454 ซึ่งตามพระราชดำริให้ข้าราชการ พลเรือน รู้จักริเริ่มป้องกันประเทศ และทำให้เกิดความสามัคคีไม่แบ่งชั้นวรรณะซึ่ง เป็นการนำเอาระบบประชาธิปไตย มาใช้ในการปกครอง

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ มีห่วงอยู่ด้านบน

ด้านหน้า เป็นรูปหมูลงยาสี่ชมพู ยืนแทน หันหน้าทางซ้ายของเหรียญ ริมขอบมีข้อความว่า “ปีกฤษพ,ศ,๕๖ของสิ่ง
นี้เป็นที่รฤก” “ว่าล่วงมาครบ๕๐ปีบริบูรณ์”

ด้านหลัง กลางเหรียญเป็นรูปจักรี ริมขอบมีข้อความซ้อน 2 แถว ความว่า
“ขอเชิญท่านจงจำรูปหมู่นี้ คือ เสาวภา ซึ่งอุบัติมาเป็นเพื่อน”
“ร่วมชาติภพ อันมีใจหวังดีต่อท่านเสมอ”

ชนิด ทองคำลงยา เงินลงยา ทองคำ เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 27 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2456

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึกใน
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
มีพระชนมพรรษาครบ 50 พรรษา เหรียญนี้เรียกกันโดยทั่วไปว่า “เหรียญหมู”

อนึ่ง เหรียญนี้สร้างขึ้นเป็น 2 แบบ อีกแบบหนึ่งต่างกันเฉพาะข้อความที่ด้านหลัง ดังนี้
“งานเฉลิมพระชนมพรรษา” “สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ” “พระบรมราชชนนีพระพัน
ปีหลวง”

เหรียญที่ระลึกการเสด็จรูปฉาย วัดเบญจมบพิตร

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปนางฟ้า พระหัตถ์ทั้ง 2 ถือพวงมาลา เบื้องล่างเป็นรูปกล้องถ่ายรูป เบื้องบนมีข้อความว่า “รางวัล
วีจิตรฉายา”

ด้านหลัง เป็นรูปแพรปาย มีข้อความว่า “เสด็จรูปฉายวัดเบญจมบพิตร พ.ศ. ๒๔๕๖” เบื้องบนเป็นรูปกรอบ
หน้ามีอุณาโลม เบื้องล่างเป็นช่อดอกไม้

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 48 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2456

เหรียญที่ระลึกงานพระราชสงคราม

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นอักษร “ร” ภายใต้พระมหามงกุฎเปล่งรัศมี กระจหน้าด้วยฉัตร 7 ชั้น

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“พระราชทาน
สำหรับงาน
พระราชสงคราม
๒๔๖๐”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 25.25 มิลลิเมตร ยาว 32 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2460

สร้างเพื่อพระราชทานแก่ผู้ไปปฏิบัติราชการในสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งประเทศไทยเข้าร่วมกับฝ่ายพันธมิตร เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2460 โดยออกเดินทางเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2461 และสงครามได้สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2461

เหรียญที่ระลึกฉลองพระชนมายุครบ 60 พรรษา สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระรูปสมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์ทางขวาของเหรียญ ทรงเครื่องเต็มยศทหารมหาดเล็ก เบื้องบนมีข้อความว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้า” เบื้องล่างมีข้อความว่า “ภาณุรังษีสว่างวงศ์”

ด้านหลัง มีข้อความว่า “ฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ปี พ.ศ. ๒๔๖๒”

ชนิด ทองคำ นิกเกิล

ขนาด กว้าง 26 มิลลิเมตร ยาว 32 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2462

สร้างเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสที่จอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ มีพระชนมายุครบ 60 พรรษา จอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ พระนามเดิม “เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์” เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันประสูติแต่สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2402 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น “สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช” เป็นจอมพลทหารบกราชองครักษ์เรททหารบก ทหารเรือ ฯลฯ ต่อมาใน พ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น “สมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข” ทิวังคตเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2471 ทรงเป็นต้นราชสกุล “ภาณุพันธุ์”

เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แบบ 1

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์ ทางซ้ายของเหรียญ ริมขอบเป็นอักษรอ่านว่า “มนุสสุนาโค วชิรญาณวโรรส”

ด้านหลัง เบื้องบนเป็นรูปเพชรเปล่งรัศมีโดยรอบอันหมายถึง “วชิร” ตอนกลางเป็นอักษรอ่านว่า

“อภิวาทน สีสีส นิจจ”

วฑฺฒาปจายโน

จตุตาโรธมมา วฑฺฒนติ

อายุวณฺโณ สุขํ พล”

แปลว่า “พระสี่ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีการกราบไหว้เป็นปกติ นอบน้อมต่อผู้เจริญแล้วเป็นนิจ”

ตอนล่างลงมามีรูปบัวตูมไขว้กัน 2 ดอก อยู่เหนือเลขศักราช “๒๔๖๓” ตอนล่างสุดประดับด้วยดอกบัวพร้อมใบอีก 2 ดอก

ชนิด ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 74 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2463

สร้างเป็นที่ระลึกในโอกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ 60 พรรษา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้าองค์ที่ 10 วัดบวรนิเวศวิหาร พระนามเดิม “พระองค์เจ้าชายมนุษยนาคมานพ” พระราชโอรสองค์ที่ 47 ใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันประสูติแต่เจ้าจอมมารดาแพ เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2402 ทรงผนวชเป็นสามเณร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในปี พ.ศ.2416 สมเด็จพระกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ครั้นยังทรงดำรงพระยศกรมหมื่นบวรวัช สิริยพันธ์ เป็นพระอุปชฌาย์ พ.ศ.2422 พระชนมายุ ครบอุปสมบท ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรง เป็นพระอุปชฌาย์ พ.ศ.2424 ทรงสอบได้เปรียญ 5 ประโยค พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สถาปนาขึ้นเป็น กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

พ.ศ.2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้ง พระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเศก ที่วัดบวรนิเวศวิหารสถาปนาพระยศขึ้นเป็น สมเด็จพระกรมพระยาวชิรญาณ วโรรส ทรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2464

เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แบบ 2

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านบน เป็นพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญเบื้องบนเป็นรูปเพชรเปล่งรัศมี อันหมายถึง "วชิร" เบื้องล่างเป็นอักษรอริยกะ (อันเป็นอักษรที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประดิษฐ์ขึ้น) ความว่า "มณฺสสนาโค วชิรญาณวโรรส"

ด้านหลัง เบื้องบนเป็นรูปดอกบัวบานเหนือน้ำ ถัดลงมาเป็นอักษรอ่านว่า
 "อภิวาทน สीलิสฺส นิจจํ
 วุทฒาปจายโน
 จตฺตารโ ธมฺมา วุฑฺฒนฺติ
 อายฺวณฺเณ สุขํ พลํ"
 แปลว่า "พรสี่ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีการกราบไหว้เป็นปกติ นอบน้อมต่อผู้เจริญแล้วเป็นนิจ
 ตอนล่างเป็นเลขบอกศักราช "๒๔๖๓" รองรับด้วยดอกบัวตูม 2 ดอก

ชนิด ทองแดง

ขนาด กว้าง 28 มิลลิเมตร ยาว 35 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2463
 สร้างคราวเดียวกับ แบบ 1 เพื่อประทานแก่ศิษยานุศิษย์

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ

ด้านหน้า มีคำว่า “ศรี” ภายใต้พระมหามงกุฎ หมายถึง องค์สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระพันปี
ไพชยนต์เทียมน้า 4 มีสารสีถือเส้าเสด็จสู่สวรรค์ เบื้องขวาเป็นพญานาค เบื้องบนเป็นสายฟ้า(วชิระ)
ซึ่งหมายถึงปีพระราชสมภพและพระราชสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้านหลัง ตอนบนภายในยกขอบโค้งคล้ายใบเสมา มีพระคาถาจารึกว่า

“มาตา ยถาณิย์ ปุตตํ

อายุสา เอกปุตตมนรฺกฺเช

เอวมฺปิ สพฺพกุเตส

มานสมฺภาวเย อปริมาณํ”

แปลว่า “มารดาอคอยคุ้มครองบุตรของตน

อันเป็นบุตรผู้เดียวด้วยชีวิตฉันใด

ภิกษุพึงบำเพ็ญเมตตาอันมีในใจ

ในกุติทั้งปวง อย่างไม่มีประมาณแม้ฉันนั้น”

ตอนล่างมีอักษรไทยอยู่ในวงมาลาความว่า

“สมเด็จพระ

พระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

พระบรมราชชนนี

พระบรมราชชนนี

อนุสรณ์

๒๔๖๓”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 33 มิลลิเมตร ยาว 42 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2463

สร้างเป็นที่ระลึกในงานพระเมรุ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี
พันปีหลวง เมื่อ พ.ศ.2463

เหรียญนี้สร้างตามแบบพัดพระพิฆเนศไพชยนต์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ทรงเขียน ทูลเกล้าฯ ถวาย

เหรียญที่ระลึกกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ พระชนมายุครบ 60 พรรษา

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์ไปทางเบื้องขวา ของเหรียญ เบื้องล่างมีพระปรมาภิไธย "พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“เทวะพลี
แต่
พระผู้ประสาท
ชีวิตแลวุฒิ
กรมพระนราธิป
เมื่ออายุครบ ๖๐ ปี
พ.ศ. ๒๔๖๔”

ชนิด ทองแดงกึ่งเงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 27 มิลลิเมตร และ 74 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2464

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เมื่อมีพระชนมายุครบ 60 พรรษา ทรงสร้างเหรียญขึ้นเพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมราชชนก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ พระนามเดิม “พระองค์เจ้าชายวรรณการ” เป็นพระราชโอรสอันดับที่ 56 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเขียน เมื่อวันพุธที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2404 ในรัชกาลที่ 5 ได้ทรงกรมเป็นที่กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ และได้เลื่อนเป็นกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ต่อมาทรงได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2474 ทรงเป็นต้นสกุล “วรรณ” *

---

* พระบรมราชจักรีวงศ์ ประมวลพระฉายาลักษณ์ และพระราชประวัติ 9 รัชกาล จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณ เนื่องในวาระงานพระราชพิธีรัชดาภิเษกครบ 25 ปี แห่งการเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2524 โดยพระบรมราชานุญาติ (พระนคร : เสาวภาค, 2514) หน้า 347-348

เหรียญที่ระลึก 60 พรรษา พระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระอรรคราชเทวี

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ มีห่วงอยู่ด้านบน

ด้านหน้า ในวงกรอบเป็นมงกุฎผู้หญิง ประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า กระจหน้าด้วยลายกระหนก นอกกรอบมีพระนาม
“พระนางเจ้าสุชุมาลมารศรีพระราชเทวี”

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่รบก

พ.ศ. ๒๔๐๔

ถึง

พ.ศ. ๒๔๖๔”

ขนาด กว้าง 18 มิลลิเมตร ยาว 26 มิลลิเมตร

ชนิด เงินกาไหล่ทอง

สร้าง พ.ศ. 2464

สร้างเป็นที่ระลึก 60 พรรษาพระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระอรรคราชเทวี
สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุชุมาลมารศรี พระนามเดิม พระองค์เจ้าหญิงสุชุมาลมารศรี พระ
ราชธิดาพระองค์ที่ 52 ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเจ้าจอมมารดาสำลี (ธิดาของ
สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ทัด บุนนาค) เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2404

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นพระ
นางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระราชเทวี

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระ
พระปิตุจฉาเจ้าสุชุมาลมารศรี พระอรรคราชเทวี

สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2470

เหรียญที่ระลึก “รามราชมพ”

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นรูปพระอินทร์ทรงเอราวัณ พระหัตถ์ทั้งสองถือแพน (หางนกยูง) ขนาบด้วยกอบัว

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“รามราชมพ”
๒๔๖๔”

ชนิด ทองคำลงยาสีแดง เงินลงยาสีแดง เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 23 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2464

สร้างเป็นที่ระลึกในงานฉลองสุพรรณบัฏ เมื่อได้รับพระบรมราชโองการเป็นเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2464

เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพ็ญ ฝิ่งบุญ) เกิดเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2433 เป็นบุตรพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ร.ว.ละม้าย ฝิ่งบุญ) กับพระนมทัต ฝิ่งบุญ ณ ออยุธยา เมื่ออายุ 13 ปี ได้ถวายตัวในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงใน พ.ศ.2453 ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น นายชั้น หุ้มแพร

พ.ศ.2454 ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นนายจ่าียง และเจ้าหมื่นสรรเพชภักดี

พ.ศ.2455 ได้เป็นพระยาประสิทธิ์ศุภการ

พ.ศ.2464 ได้เป็นเจ้าพระยารามราฆพ

พ.ศ.2480 ได้รับเลือกเป็นนายกเทศมนตรีคนแรก เมื่อเริ่มจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ ขึ้นเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2480

ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2510

เหรียญที่ระลึกพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร ฯ พระชนมายุครบ 60 พรรษา

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง เว้นชนิดทองแดง

ด้านหน้า เป็นพระรูปสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ระดับพระอุระ มีนพระพักตร์ทาบเบื้องซ้ายของเหรียญ
ริมขอบมีอักษรจารึกพระนาม “พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพ”

ด้านหลัง บนแพรป้ายมีคาถาว่า “ตริตนาอนุภาเวน ทิฆมายุ โหหิ โสตุธินา” แปลว่า “ด้วยอนุภาพของพระไตรรัตน์
ของท่านจงมีอายุยืนโดยสวัสดิ์” เนื้อแพรป้ายมีข้อความว่า “สร้างเป็นที่ระลึก” ใต้แพรป้ายมีข้อความว่า
“เพื่อฉลองอายุครบห้ารอบ
ปีจอ พ.ศ.๒๔๖๕”

ชนิด ทองคำ เงินกาไหล่ทอง ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 28 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2465

สร้างเป็นที่ระลึกในการฉลองพระชนมายุครบ 60 พรรษาของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ.2465

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระนามเดิม “พระองค์เจ้าดิศวร
กุมาร” พระราชโอรสพระองค์ที่ 57 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาชุ่ม
ประสูติเมื่อวันเสาร์ที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2405 ทรงดำรงตำแหน่งสำคัญต่าง ๆ ของบ้านเมืองหลายต่อ
หลายตำแหน่ง ทรงเป็นผู้รอบรู้ในหลายสาขาวิชาโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี
จนได้รับยกย่องเป็น “บิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย” ทรงเคยเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการกระทรวง
มหาดไทย ทรงเป็นราชทูตพิเศษไปยุโรป ทรงเป็นอธิบดีกรมตำรวจเป็นนายกราชบัณฑิตสภา ทรงนิพนธ์
หนังสือต่าง ๆ มากมายเป็นประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลังเป็นอย่างสูง สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม
พ.ศ.2486 ทรงเป็นต้นราชสกุล “ดิศกุล”

เหรียญที่ระลึกเปิดสถานเสาวภา

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เบื้องบนเป็นพระนามาภิไธยย่อ "สม" อยู่ในวงกรอบ ด้านซ้ายเป็นรูปกลองจูลุทธรณ์ ด้านขวาเป็นรูปงู
แผ่แม่เบี้ย เบื้องล่างมีข้อความว่า "ที่ระลึกการเปิดสถานเสาวภา"

ด้านหลัง เป็นรูปครุฑกางปีก แบกเครื่องหมายกาชาด มีอักษร "สุขวิทยา" ริมขอบมีข้อความว่า "การประชุมสภา
กาชาดในบูรพเทศ กรุงเทพฯ ธันวาคม : พ.ศ. : ๒๔๖๕"

ชนิด ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 74 มิลลิเมตร

สร้าง

พ.ศ.2465

สร้างเป็นที่ระลึกในการประชุมสภาภชาตนาานาประเทศภาคตะวันออกเฉียงและเปิดตึกที่ทำการ
“สถานเสาวภา”

หลังจากที่กรรมการสภาภชาตนาานาได้รับรองสภาภชาตสยามเข้าเป็นสมาชิก เมื่อวันที่ 6
เมษายน พ.ศ.2464 แล้วที่ประชุมได้มีมติให้เปิดการประชุมสภาภชาตนาานาฝ่ายภูมิภาค ทางตะวันออกเฉียง
ออกันที่กรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 29 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2465 ที่ศาลาสหทัยสมาคม
ในพระบรมมหาราชวัง และในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2465 นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีเปิดตึกที่ทำการสถานปาสเตอร์ที่ได้ก่อสร้าง ท่ามกลางกรรมการนาานา
ประเทศพระราชทานนามตึกว่า “สถานเสาวภา” เพื่อเป็นอนุสาวรีย์แด่สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรม
ราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง

เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระสังฆราช กรมหลวงชินวราลงกรณ

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า มีอักษรประดิษฐ์ “ชส” ไขว้กัน อยู่ใต้อุณาโลมเปล่งรัศมีกระหนาบด้วยลายกระหนก ริมขอบมีจุดกลมอยู่โดยรอบ

ด้านหลัง มีอักษรเป็นคาถาพระว่า

“สมพุทธาทุณยานุภาเวน
สพฺพสนฺตปาปชฺชิตโต
สพฺพเวรมตฺติกนฺโต
สีติภูโตสทาภว”

แปลว่า

“ด้วยอานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น
ขอท่านจงห่างจากความเดือดร้อนทุกอย่าง
ก้าวล่วงเวรทั้งปวง
เป็นผู้มีความเย็นในกาลทุกเมื่อ

เบื้องล่างมีเลขบอกศักราช “๒๔๐๒-๒๔๖๖”

ชนิด เงิน ทองแดง

ขนาด กว้าง 26 มิลลิเมตร ยาว 33 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2466

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ สิริวิวัฒน์ ทรงสร้างไว้เป็นที่ระลึกในปีที่มีพระชนมายุ 65 พรรษา เสมอพระชนมายุของพระชนก

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ สิริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 11 วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระนามเดิม "หม่อมเจ้าภุชงค์" พระนามฉายา "สิริวิฑูมโน" ทรงเป็นหม่อมเจ้าชายใหญ่ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น 3 กรมขุนเจริณูผลกุลสวัสดิ์ และหม่อมปุ่นชมพูนุท ประสูติเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2402 ทรงผนวชเป็นสามเณร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ พ.ศ.2416 โดยมีสมเด็จพระปาวเรศวรียาลงกรณ์ครั้งยังทรงดำรงพระยศ กรมหมื่นบวรรังษีสฤยพันธ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาใน พ.ศ.2422 ทรงผนวชเป็นพระภิกษุที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีพระวันรัต (ทัย พุทธสิริ) เป็นพระอุปัชฌาย์ ประทับอยู่จำพรรษา ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พ.ศ.2429 ได้เป็นเปรียญ 5 ประโยค พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเป็นพระราชกณะว่า "หม่อมเจ้าสถาพรปริยพรต" ในปี พ.ศ.2469 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีสถาปนา ดำรงพระอิสริยยศ เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2480

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการฯ

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ มีห่วงอยู่ด้านบน

ด้านหน้า เป็นพระรูปสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการครึ่งพระองค์พระพักตร์ตรงทรงเครื่องเต็มยศ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ประสูติ
วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๒
สิ้นพระชนม์
วันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖
งานพระเมรุท้องสนามหลวง
ธ.ค. ๖๖”

ขนาด กว้าง 26 มิลลิเมตร ยาว 32 มิลลิเมตร

ชนิด เงินกาไหล่ทอง

สร้าง พ.ศ.2466

สร้างเป็นที่ระลึกในงานพระเมรุพระศพสมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการฯ ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2466

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ พระนามเดิม พระองค์เจ้าเทวีอุไทยวงศ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระปิยมมาวดี ประสูติเมื่อวันเสาร์ที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2402

พ.ศ.2424 - เป็นกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ

พ.ศ.2429 - เป็นกรมหลวงเทววงศ์วโรปการทรงดำรงตำแหน่งราชเลขาณูการ แล้วเป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศและได้ทรงเป็นอัครราชทูตพิเศษเสด็จไปยุโรป

ในรัชกาลที่ 6 ได้เลื่อนเป็นกรมพระเทววงศ์วโรปการ

พ.ศ.2459 - ทรงได้เลื่อนเป็นที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ทรงดำรงตำแหน่งมหาอำมาตย์นายกตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ทรงเป็นสภานายกแห่งสภาการคลังจนสิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2466 ทรงเป็นต้นสกุล "เทวกุล"

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

ลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระรูปกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ครึ่งพระองค์ พระพักตร์ตรง ริมขอบมีพระนาม "กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์"

ด้านหลัง เป็นรูปเทวดาซึ่งชาวสยามนิยมสิงห์ ริมขอบมีข้อความว่า "ที่ระฤกงานพระเมรุ ท้องสนามหลวง วันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ "

ชนิด ทองคำ เงิน

ขนาด กว้าง 28 มิลลิเมตร ยาว 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2466

สร้างเป็นที่ระลึกคราวงานพระเมรุ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2466

กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาโหมด ประสูติเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2423 พระนามเดิมพระองค์เจ้าอาภากร เกียรติวงศ์ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีว่าการทหารเรือ เมื่อ พ.ศ.2465 ทรงเป็นผู้ริเริ่มวิชาการทหารเรือ

สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2466 ทรงเป็นต้นราชสกุล อาภากร

เหรียญที่ระลึกสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงรับราชการทหาร ครบ 25 ปี

ลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตัดมุม ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระรูปจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ครึ่งพระองค์ ผืนพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญทรงเครื่องแบบเต็มยศทหารบก เบื้องล่างมีลายเซ็นพระนาม “บริพัตร”

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“รับสัญญาบัตร
เป็นนายทหารบก
พ.ศ. ๒๔๔๒
ถึงพ.ศ. ๒๔๖๗
ฉลอง
ครบ ๒๕ ปี”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 20 มิลลิเมตร ยาว 28 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2467

สร้างเป็นที่ระลึกในโอกาสที่จอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงรับราชการทหารมาเป็นเวลา 25 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2442-2467

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระนามเดิม “สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์” เป็นพระราชโอรสอันดับที่ 33 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้าสุชมัยมารศรี พระราชเทวี ประสูติเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2424 ทรงศึกษาวิชาทหารที่ประเทศอังกฤษ และเยอรมัน ทรงเป็นเสนาธิการทหารบก และเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ภายหลังทรงดำรงตำแหน่งจอมพลเรือราชองครักษ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น “สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต” ทรงมีพระปรีชาสามารถทั้งในการทหาร ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และการดนตรี สิ้นพระชนม์ที่เมืองบันดงชะวา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2487 ทรงเป็นต้นราชสกุล “บริพัตร”

เหรียญรางวัลสยามรัฐพิพิธภัณฑน์* แบบ 1

ลักษณะ รูปเสมา ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า มีรูปช้างยืนแท่น หันหน้าไปทางซ้ายของเหรียญ ริมหอบเป็นลายกระหนก

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“สยามรัฐ
พิพิธภัณฑน์
พ.ศ.๒๔๖๘”

ชนิด กษาฬ์ทอง กษาฬ์เงิน ทองแดงกษาฬ์นาก

ขนาด กว้าง 25 มิลลิเมตร ยาว 35 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2468

สร้างเพื่อเป็นรางวัลในงาน “สยามรัฐพิพิธภัณฑน์” ในปี พ.ศ. 2468 อันเป็นปีที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสดยราชสมบัตินครบ 15 ปีบริบูรณ์ นับว่าเป็นโอกาสที่ตมมงคลสมัยของบ้านเมือง ประจวบกับในขณะนั้น ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจ หลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 1 ทรงมีพระราชดำริที่จะให้มีการสมโภช พร้อมทั้งการแสดงศิลปหัตถกรรมของประเทศเรียกว่า “สยามรัฐพิพิธภัณฑน์” ขึ้น ณ พื้นที่ดินตำบลศาลาแดง ซึ่งพระราชทานให้เป็นที่สำหรับจัดงานครั้งนี้ เมื่อเสร็จงานแล้วก็จะพระราชทานให้เป็นอุทยานของพระนครต่อไป พระราชทานนามว่า “สวนลุมพินี”

งานสยามรัฐพิพิธภัณฑน์ ซึ่งกำลังก่อสร้างอยู่ ก็เป็นอันต้องเลิกล้มไป เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468

*ออกแบบโดยสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์

เหรียญรางวัลสยามรัฐพิพิธภัณฑน์* แบบ 2

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า มีรูปช้างยืนแท่น หันหน้าไปทางซ้ายของเหรียญ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“สยามรัฐ
พิพิธภัณฑน์
พ.ศ. ๒๔๖๘”

ชนิด กาไหล่ทอง เงิน ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 23 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2468

สร้างขึ้นในคราวเดียวกันกับเหรียญรางวัลสยามรัฐพิพิธภัณฑน์ แบบ 1

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุกรมพระนเรศวรฤทธิ์

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระรูปกรมพระนเรศวรฤทธิ์

ด้านหลัง มีเลข “พ.ศ. ๒๓๙๘
พ.ศ. ๒๔๖๘”

ชนิด ทองคำ เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 23 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2468

สร้างในงานพระเมรุกรมพระนเรศวรฤทธิ์

กรมพระนเรศวรฤทธิ์พระนามเดิม “พระองค์เจ้าชายกฤษดาภินิหาร” พระราชโอรสองค์ที่ 17 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและ เจ้าจอมมารดากลิ่น ประสูติเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2398 ในรัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เมื่อ พ.ศ. 2418 เลื่อนเป็นกรมหลวงฯ เมื่อ พ.ศ. 2442 เป็นราชทูตประจำกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ในรัชกาลที่ 6 เลื่อนเป็นกรมพระนเรศวรฤทธิ์ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมูรธาธร เมื่อพ.ศ. 2454 สิ้นพระชนม์วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2468

“ข้าพเจ้ามีความเต็มใจ
ที่จะสละอำนาจอันเป็น
ของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิม
ให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป
แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอม
ยกอำนาจทั้งหลาย
ของข้าพเจ้าให้แก่
ผู้ใด คณะใด
โดยเฉพาะ เพื่อใช้
อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด
และโดยไม่ฟังเสียง
อันแท้จริงของ
ประชาราษฎร์”

เหรียญที่ระลึกงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลักษณะ เหรียญรูปไข่ มีห่วง

ด้านหน้า รูปในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน

ด้านหลัง มีอักษรจารึก

“ปณณสมวาร
พระบรมศพพระบาท
สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๖
วันที่ ๑๔ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๖๘”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 25 มิลลิเมตร ยาว 29 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2468

สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในการพระราชพิธีทำบุญ 50 วันพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลครบ 50 วัน นับจากวันสวรรคต

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ 7

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ขอบเรียบ ด้านบนเจาะรูสี่ห่วง

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ระดับพระอุระ ผินพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญ มีพระปรมาภิไธยที่ด้านบน "ประชาธิปก" และด้านล่าง "บรมราชาธิราช"

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่ระลึก
งานพระราชพิธี
บรมราชาภิเษก
พ.ศ. ๒๔๖๘”

ชนิด เงิน ทองแดงชุบทอง

ขนาด กว้าง 26 มิลลิเมตร ยาว 33 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2468

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็น พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 7 แห่งราชวงศ์จักรีเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2468

ทรงเป็นพระราชโอรส อันดับที่ 76 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชสมภพ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 พระนามเดิม “สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายประชาธิปกศักดิเดชน์” ทรงได้รับสถาปนาเป็น กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา เมื่อ พ.ศ. 2454

ทรงสละราชสมบัติหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2477 เสด็จสวรรคตขณะประทับอยู่ในประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484

Handwritten text in Devanagari script, likely a description or inscription related to the coins shown on the right.

เหรียญพระแก้วมรกต 150 ปี

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า ภายในเรือนแก้วเป็นรูปพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต ปางสมาธิประทับนั่งบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย มีผ้าทิพย์ห้อย และมีดอกไม้อยู่โดยรอบ

ด้านหลัง เป็นรูปยันต์กัจจกร มีอักษรจารึก มรรค 8

๐	อ่านว่า	ที	คือ	สัมมาทิฐิ
๑	อ่านว่า	สั	คือ	สัมมาสังกัปป
๒	อ่านว่า	วา	คือ	สัมมาวาจา
๓	อ่านว่า	กั	คือ	สัมมากัมมันโต
๔	อ่านว่า	อา	คือ	สัมมาอาชีโว
๕	อ่านว่า	วา	คือ	สัมมาวายาโม
๖	อ่านว่า	ส	คือ	สัมมาสติ
๗	อ่านว่า	สั	คือ	สัมมาสมาธิ

ที่ริมนขอบเหรียญบางเหรียญ จะมีชื่อบริษัทผู้ผลิตดังนี้ เพาะช่าง สุวรรณประดิษฐ์ นาถาจารย์ประกร ชัยเตียนเซ็ง และ Georges Hantz Geneve U.G.D.

ชนิด	ทองคำ เงิน นิเกิล ทองแดง
ขนาด	เส้นผ่าศูนย์กลาง 25 มิลลิเมตร
สร้าง	พ.ศ.2470-2475

ใน พ.ศ. 2470 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ให้ทันกับการสมโภชกรุงเทพมหานคร มีอายุครบ 150 ปี ใน พ.ศ. 2475 โดยมีสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นประธานคณะกรรมการ

คณะกรรมการประมาณเงินที่จะต้องใช้ในการปฏิสังขรณ์ไว้ 6 แสนเศษ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชศรัทธา อุทิศพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ 2 แสนบาท รัฐบาลอนุญาตเงินแผ่นดินอุดหนุนอีก 2 แสนบาท ส่วนที่ยังขาดอยู่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรรมการจัดดำเนินการเรียไรพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้มีโอกาสบำเพ็ญกุศลร่วมกัน* โดยให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจัดพนักงานรับเรียไร โดยมีใบเสร็จและเหรียญพระแก้วตอบแทน เป็นที่ระลึกตามชั้นและจำนวนเงินที่บริจาค ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 100 บาทขึ้นไป พระราชทานเหรียญพระแก้วทองคำ
2. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 20 บาทขึ้นไป พระราชทานเหรียญพระแก้วเงิน
3. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 5 บาทขึ้นไป พระราชทานเหรียญพระแก้วทองขาว (นิเกิล)
4. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป พระราชทานเหรียญพระแก้วทองแดง

* ประกาศบอกบุญในการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พ.ศ.2473 โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ พิมพ์ถวาย 20,000 ฉบับ

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

และผู้บริจาค ตั้งแต่ 5 บาทขึ้นไป กรรมการจะได้รวบรวมรายนามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นคราว ๆ¹

²ต่อมาปรากฏในใบแจ้งความของสำนักผู้อำนวยการวัดพระศรีรัตนศาสดารามได้ความว่า เหยื่อที่ระลึกชุดนี้ได้สร้างก่อนการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งใหญ่และเนื่องจากประชาชนมีความศรัทธามาก จึงได้ให้หลายบริษัทช่วยกันผลิตเพื่อให้ทันความต้องการ คือ บริษัทเดอลารู เพาะช่าง นายจากรุประกร สุวรรณประดิษฐ์ อึ้งเตียนเซ็ง โดยผู้บริจาคเงินบำรุง จะได้รับเหรียญสมนาคุณตามลำดับ ดังนี้

---

¹ ประกาศระเบียบการรับเงินเรียไร การปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หอรัษฎากรพิพัฒน์ 16 กันยายน พ.ศ.2473

² ใบแจ้งความของสำนักงานผู้อำนวยการวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

1. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 2,000 บาทขึ้นไป ได้รับเหรียญทองคำ
2. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป ได้รับเหรียญเงิน
3. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 200 บาทขึ้นไป ได้รับเหรียญนิกเกิล
4. ผู้บริจาค ตั้งแต่ 100 บาทขึ้นไป ได้รับเหรียญทองแดง

เหรียญที่ระลึกในงานยี่นชิงช้า

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า มีลายช่อดอกไม้ล้อมรอบ ๆ เหรียญ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่ระลึก
ในงานยี่นชิงช้า
นายพลโท
พระยาภาณุราชนา
พ.ศ.๒๔๗๑”

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 23 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2471

สร้างเป็นที่ระลึกในการที่นายพลโทพระยาภาณุราชนา (เล็ก ปาณิกบุตร) ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยายี่นชิงช้าในการพระราชพิธีตรียัมปวาย

ราชพิธีตรียัมปวาย เป็นพิธีปีใหม่ของพราหมณ์ โดยเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าจะเสด็จมาเยี่ยมโลก โดยสมมติให้ “พระยายี่นชิงช้า” เป็นพระอิศวรผู้จะมาทำหน้าที่เป็นพระยายี่นชิงช้า จะเป็นข้าราชการจากกรมพระกลาโหม พิธีนี้มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มาเลิกเสียในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2477 พระยายี่นชิงช้าคนสุดท้ายคือ “พระยาชลมารควิจารย์”

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ ฯ

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ มีห่วงอยู่ด้านบน

ด้านหน้า เป็นพระรูปพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏปิยมหาราชปติวิโรดา ครึ่งพระองค์ ผืนพระพักตร์ทางเบื้องซ้ายของเหรียญ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“พระ
วิมาดาเธอ
กรมพระ
สุทธาสินีนาฏ
ปิยมหาราช
ปติวิโรดา
๒๔๗๒”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 25 มิลลิเมตร ยาว 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2472

สร้างเป็นที่ระลึกในงานพระเมรุพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏฯ

พระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา พระนามเดิมหม่อมเจ้าหญิงสาย เป็นธิดาของ กรมหมื่นภูมินทรภักดี พระราชโอรสองค์ที่ 15 ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรดาเชื้อ เจ้าจอมมารดาจีน

หม่อมเจ้าหญิงสาย ได้รับสถาปนาเป็นพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ พ.ศ. 2431 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า และในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเป็น พระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา สมเด็จพระวิมาดาเธอ พระองค์นี้ ทรงเป็นผู้ริเริ่มตั้งโรงเรียนเด็กขึ้นเป็นแห่งแรกด้วยทุนทรัพย์ของพระองค์เอง ทรงเป็นผู้ส่งเสริมการศึกษา โดยเปิดสถานศึกษาขึ้นที่ในพระบรมมหาราชวัง ณ ตำหนักของพระองค์เอง

เหรียญที่ระลึก 150 ปี สมโภชพระนคร

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 7 ในราชวงศ์จักรี พระพักตร์ตรง

ด้านหลัง เป็นรูปวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านทิศเหนือ เบื้องล่างมีข้อความว่า “งานสมโภชพระนคร ครบรอบ ๑๕๐ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕”

ชนิด เงิน ทองแดงชุบทอง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2475

สร้างจำหน่ายเป็นที่ระลึกในคราวสมโภชพระนครครบ 150 ปี เมื่อ พ.ศ. 2475

เหรียญที่ระลึกการเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้า

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปสะพานพระพุทธยอดฟ้าอยู่ในวงกรอบ นอกวงกรอบเบื้องบนมีอักษรภาษาอังกฤษจารึกว่า "PHRA BUDDHA YOD FA" เบื้องล่างว่า "MEMORIAL BRIDGE BANGKOK"

ด้านหลัง มีข้อความเป็นภาษาอังกฤษว่า

"COMMENCED NOVEMBER 20th 1929
 COMPLETED JUNE 4th 1931
 TOTAL LENGTH 754 FT.
 DOUBLE LEAF BASCULE SPAN 260 FT.
 TWO FIXED SPANS OF 247 FT.EACH
 DESIGNED AND BUILT BY
 DORMAN, LONG & CO.LTD., ENGLAND
 UNDER THE SUPERVISION OF
 H.R.H.PRINCE PURACHATRA
 OPENED APRIL 6th 1932
 BY
 H.M.KING PRAJADHIPOK"

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 57 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2475

เมื่อ พ.ศ. 2470 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภว่า เมื่อถึง พ.ศ. 2475 กรุงเทพฯ จะมีอายุครบ 150 ปี สมควรจะมีการสมโภชพระนคร และสร้างสิ่งสำคัญไว้เป็นอนุสรณ์และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ทำทางถนนเชื่อมพระนครกับจังหวัดธนบุรี โดยมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ประดิษฐานอยู่ที่เชิงสะพานฝั่งพระนคร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำสัญญากับบริษัท ดอร์แมนลง จำกัด แห่งประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2472

การก่อสร้างเสร็จตามกำหนดเวลา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า “สะพานพระพุทธยอดฟ้า” และเสด็จมาทรงเปิดสะพาน เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475

บริษัท ดอร์แมนลง จำกัด ผู้สร้างสะพานได้สร้างเหรียญที่ระลึกในการนี้ขึ้นทูลเกล้าถวายว ในโอกาสวันเปิดสะพานด้วย

เหรียญที่ระลึก ปปร. (เสมา ปปร.)

ลักษณะ	เป็นรูปเสมา มีห่วงอยู่ด้านบน
ด้านหน้า	เป็นพระปรมาภิไธยย่อ "ปปร" ไขว้กันอยู่ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฏ
ด้านหลัง	ไม่มีรูปหรือข้อความ
ชนิด	ดูรายละเอียดด้านล่าง
ขนาด	กว้าง 24 มิลลิเมตร ยาว 38 มิลลิเมตร
สร้าง	พ.ศ. 2468 - 2477

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้ทำขึ้นตั้งแต่ต้นรัชกาล เพื่อพระราชทานแก่ผู้ที่ทรงคุณเคย ตั้งแต่ผู้ใหญ่ลงไปจนถึงเด็ก โดยมีหลายลำดับชั้น ฯลฯ

ชั้นพิเศษ	เป็นลงยาสีเขียวแก่ พระปรมาภิไธยย่อ ปปร. และขอบฝังเพชรพระราชทานแก่พระประยูรญาติชั้นผู้ใหญ่
ชั้นหนึ่ง	เป็นพื้นสีเขียวอ่อน ปปร. และขอบเป็นทอง พระราชทานแก่เจ้านายและขุนนาง
ชั้นรอง	เป็นทองล้วน พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ ชั้นสัญญาบัตร
ชั้นสาม	พื้นเงิน ปปร. และขอบเป็นทอง พระราชทานแก่ผู้น้อยตามลำดับลงไป
ชั้นสี่	เป็นเงินล้วน พระราชทานแก่ผู้น้อยเป็นลำดับลงไป

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีก่อฤกษ์สนามกีฬาแห่งชาติ

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปอาคารด้านทิศเหนือหันหน้าออกถนนพระรามที่ 1 เหนืออาคาร ด้านหน้าเป็นรูปเอราวัณ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“ที่ระลึก
พระราชพิธีก่อฤกษ์
สนามกีฬาแห่งชาติ
วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์
พุทธศักราช ๒๔๘๐”

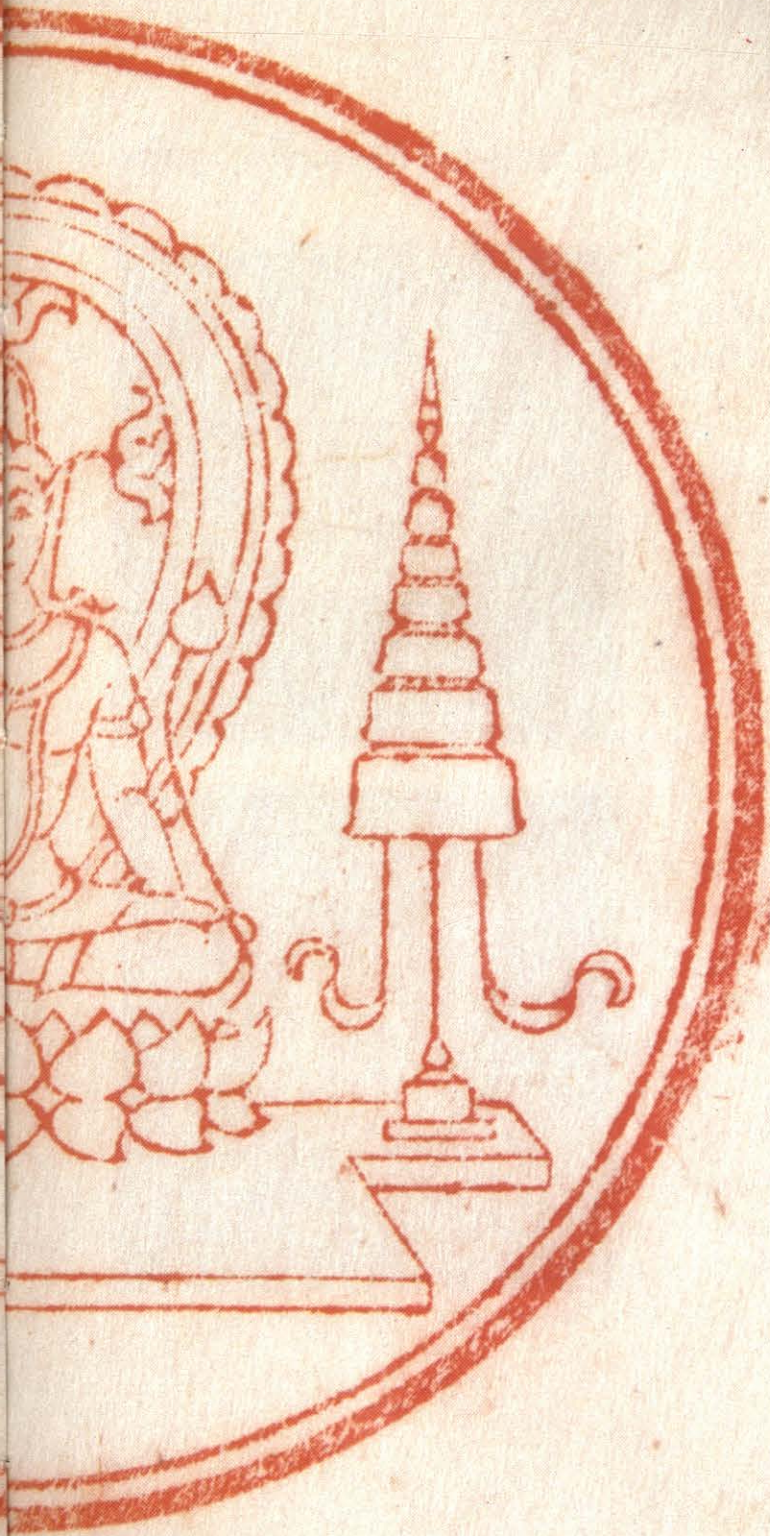
ชนิด ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 50 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2480

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีก่อฤกษ์สนามกีฬาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2480

“ข้าพเจ้ารู้สึกยินดี ที่ได้เดินทาง
กลับสู่ประเทศ อันเป็นที่รัก
ของข้าพเจ้าและในอันที่จะได้
เห็นบรรดาพระราชราษฎร
ของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าหวัง
ว่าบรรดาพระราชราษฎรของ
ข้าพเจ้าคงอยู่เย็น เป็นสุข
สบายดีทั่วกัน”

เหรียญที่ระลึกเสด็จนิวัตน์พระมหานคร

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ พระอรรชอินทร์พระพัทลุงทางเบื้องขวาของเหรียญ ริมขอบมีพระปรมาภิไธย “สยามินทร์” และ “อานันทมหิดล” มีจุดไขปลอกอยู่โดยรอบริมขอบ

ด้านหลัง มีข้อความว่า

“นิวัตน์
พระมหานคร
๒๔๘๑”

ชนิด เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2481

สร้างเป็นที่ระลึกในวโรกาสที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จนิวัตน์ประเทศไทย พร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ และสมเด็จพระอนุชาธิราช เพื่อทรงเยี่ยมเยียนพสกนิกรของพระองค์ในคราวปิดภาคเรียน เมื่อพฤศจิกายน พ.ศ. 2481

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงเป็นพระโอรสองค์ที่ 2 ในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี) และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์) พระราชสมภพเมื่อวันอาทิตย์ที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2468 ณ เมืองไฮเดลเบิร์ก ประเทศเยอรมันนี เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 8 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 ขณะพระชนมพรรษาได้ 10 พรรษา เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ขณะพระชนมพรรษา 21 พรรษา รวมเวลาที่ทรงดำรงในสิริราชสมบัติ 13 ปี

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระรูปสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ครึ่งพระองค์

ด้านหลัง เป็นพระตรา "น เทียนสิน" อันเป็นตราประจำพระองค์และมีเลขศักราช "พ.ศ.๒๔๐๖" "พ.ศ.๒๔๙๐"

ชนิด ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 25 มิลลิเมตร

สร้าง

พ.ศ.2490

สร้างเนื่องในงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อ พ.ศ. 2490

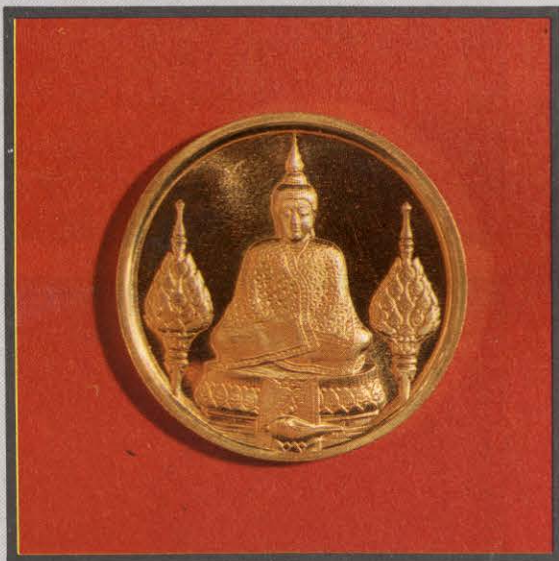
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระนามเดิม พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระราชโอรส
 อันดับที่ 62 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย
 ประสูติเมื่อวันอังคารที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2406 เมื่อ พ.ศ. 2428 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
 เจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น “พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนนิศรานุวัดติวงศ์” ทรง
 ดำรงตำแหน่งสำคัญของบ้านเมืองหลายต่อหลายตำแหน่ง ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการพระ
 องค์แรก เมื่อ พ.ศ. 2432 และเคยดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม กระทรวงการคลัง กระทรวง
 วัง และอธิบดีคลังทหารบก ทหารเรือ ทรงเป็นนายพลเอก กรรมการสภาการคลัง เมื่อพ.ศ. 2456
 ขณะดำรงพระอิสริยยศ “สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์” ครั้งสุดท้ายในสมัยพระบาท-
 สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นอภิรัฐมนตรี อุปนายกราชบัณฑิตสภาแผนกศิลปากร ทรงดำรง
 ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ 7 ตั้งแต่วันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2476 จนถึงวันที่ 2
 มีนาคม พ.ศ. 2477 พระอิสริยยศครั้งสุดท้ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
 คือ “สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์” สิ้นพระชนม์เมื่อพระชนมายุ 83 พรรษาเศษ เมื่อวันที่
 10 มีนาคม 2490 ทรงเป็นต้นราชสกุล “จิตรพงศ์”

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุข
แห่งมหาชนชาวสยาม”

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๑

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชครั้งพระองค์ พระพักตร์ตรง ทรงเครื่องเต็มยศพลเรือน

ด้านหลัง เป็นพระปรมาภิไธยย่อ "ภปร" อยู่เหนือข้อความ "พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ๒๔๙๓"

ชนิด เงินกาไหล่ทอง เงิน

ขนาด กว้าง 27 มิลลิเมตร ยาว 35 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2493

สร้างเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2493 เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2489 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๑ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์

เหรียญพระพุทธรูป 25 พุทธศตวรรษ

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระพุทธรูปยืนปางลีลา บนฐานบัวหงาย มีประภามณฑลรอบพระเศียร อยู่ในวงกรอบ

ด้านหลัง มีเครื่องหมาย “อุ” อยู่เหนือพระคาถา “เย ธมฺมา เหตุปฺภวฺา เตสํเหตุํ ตถาคโโต เตสญฺจโย นิโรจฺจ เอวํวาทิมหฺาสมโณติ” แปลว่า “พระมหาสมณทรงมีพระวาทะ อย่างนี้ คือ ตรัสซึ่งธรรมที่มีเหตุเป็นแดนเกิด อนึ่ง ตรัสเหตุของธรรมเหล่านั้น ความดับของธรรมเหล่านั้น และ อธิบายเป็นเหตุดับของธรรมเหล่านั้น” ได้ลงมามีข้อความว่า

“งานฉลอง
๒๕ พ.ศ.๖.”

ชนิด ทองคำ เงิน

ขนาด กว้าง 20 มิลลิเมตร ยาว 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2500

สร้างเนื่องในงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ เมื่อวันที่ 12-18 พฤษภาคม 2500 เพื่อสมนาคุณแก่ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเงินสมทบทุนในการสร้างพุทธมณฑล ตำบลศาลายา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชพิธีก่อฤกษ์เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคมพ.ศ.2498

เหรียญที่ระลึก ร.พ. (เสมา ร.พ.)

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ขอบหยัก มีห่วงอยู่ด้านบน

ด้านหน้า เป็นพระนามาภิไธยย่อ "รพ" ไขว้กันอยู่ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฏ

ด้านหลัง เป็นคาถาอ่านว่า "ระ มะ นิ ยะ"

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 24 มิลลิเมตร ยาว 45 มิลลิเมตร

สร้าง ประมาณปี พ.ศ.2500

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ทรงมีพระราชดำริให้ทำขึ้นโดยทรงสังเกตว่า ในการเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมต่างจังหวัด เพื่อทรงปฏิบัติพระราชกิจหรือเยี่ยมราษฎร มีข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ และประชาชนที่มาปฏิบัติหน้าที่ถวายวงนอก ไม่ได้รับของที่ระลึกพระราชทานทั่วถึง จึงมีพระราชเสาวนีย์โปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมเจ้าการวิก จักรพันธ์ ออกแบบเสมานี้ให้เพื่อเป็นของที่ระลึก สำหรับพระราชทานให้ทั่วถึงแก่ผู้น้อยที่มาปฏิบัติหน้าที่ถวายเป็นที่ชื่นชอบแก่ผู้ที่ได้รับพระราชทานเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีการขนานนามให้ใหม่ว่า "เหรียญประทวน" โดยผู้ที่ได้รับพระราชทานเป็นคนตั้งให้

ครั้งต่อมา มีคนอยากได้รับพระราชทานมากขึ้น เพราะมีข่าวลือมาว่าอยู่ยงคงกระพัน จนกระทั่งแม้แต่ผู้ใหญ่ที่สูงกว่าชั้นประทวนก็มาขอพระราชทานเช่นเดียวกัน โปรดเกล้า ฯ ให้ทำขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้วเมื่อสมัยที่ประทับอยู่สวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

เหรียญมหाराชา

ลักษณะ เป็นรูปเสมาขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชครั้งพระองค์ ผินพระพักตร์ทางเบื้องขวา ของเหรียญ ทรงเครื่องเต็มยศทหารมหาดเล็ก ได้พระบรมรูปเป็นพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ริมขอบพระบรมรูปด้านซ้ายมีอักษรโรมัน ตัวจั่วว่า “Royal Mint”

ด้านหลัง เป็นตราพระบรมราชจักรีวงศ์ เบื้องบนมีข้อความว่า “อนุสรณ์มหाराชา” เบื้องล่างมีข้อความว่า “เฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๓ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๖”

ชนิด ทองคำ

ขนาด กว้าง 25 มิลลิเมตร ยาว 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2506

สร้างเป็นที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธี เฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 3 รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2506

เหรียญที่ระลึกสมโภชพระเจดีย์ทองวัดบวรนิเวศ

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขณะทรงผนวชริมขอบด้านบนมีข้อความว่า “ทรงผนวช ๒๔๙๙” ริมขอบด้านล่างมีพระปรมาภิไธย “ภูมิพลอดุลยเดช ปร ภูมิพล”

ด้านหลัง เป็นรูปพระเจดีย์ทองวัดบวรนิเวศน์ ริมขอบเหรียญมีข้อความว่า “เสด็จ ฯ สมโภชพระเจดีย์ทองบวรนิเวศ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๘ ในมงคลสมัยพระชนมายุเสมอพระราชบิดา”

ชนิด อัฐปกา ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 27 มิลลิเมตร

สร้าง

พ.ศ.2508

สร้างขึ้นเนื่องในโอกาสพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลพระชนมายุเสมอสมเด็จพระราชบิดา และการพระราชพิธีฉลองสมโภชเจดีย์หล่อพระพุทธรูปปางประทานพร ภ.ป.ร. ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2508

ในงานพระราชพิธีครั้งนี้เรียกว่า “จาตุรคมงคล” ทั้งนี้เนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินบำเพ็ญพระราชกุศล ถึง 4 อย่างในคราวเดียว

เหรียญที่ระลึกเปิดอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระรูปสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพระดับพระอังสา ผินพระพักตร์ทางเบื้องซ้ายของเหรียญ ริมขอบเหรียญมีพระนาม “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ” และ “๒๕๑๑”

ด้านหลัง เป็นตราประจำพระองค์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (เป็นตราที่ดัดแปลงจากธงเสื่อป่าประจำพระองค์ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน)¹

ชนิด ทองแดงชุบทอง ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 31 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. 2511

สร้างเป็นที่ระลึกในการที่กระทรวงมหาดไทยทำพิธี² เปิดอนุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บริเวณหน้าศาลว่าการกระทรวง เมื่อ พ.ศ. 2511

นับตั้งแต่กระทรวงมหาดไทย ได้รับสถาปนามาจนครบกำหนด 75 ปี ใน พ.ศ. 2510 ราชการในกระทรวงมหาดไทย เห็นควรสร้างอนุสรณ์รำลึกถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยพระองค์แรก และได้ทรงประกอบพระกรณียกิจเป็นคุณแก่ราชการฝ่ายปกครองโดยเอนกประการ จึงได้จัดสร้างหล่อพระรูปด้วยโลหะขนาดเท่าครึ่งของพระองค์จริง ประดิษฐานไว้เหนือแท่นหน้ากระทรวงมหาดไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินเปิดพระรูปอนุสาวรีย์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2511

1. โบราณคดี ปีที่ 2 : ฉบับที่ 4 : 2512 : เมษายน-พฤษภาคม-มิถุนายน ดำรงราชานุสรณ์ กรุงเทพมหานครพิมพ์ ก.ท.

2. ดำรงราชานุสรณ์ : กระทรวงมหาดไทย : 2511

เหรียญที่ระลึกเปิดพระรูปอนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

ลักษณะ เป็นรูปเสมา ขอบเรียบ ด้านบนมีห่วง

ด้านหน้า เป็นพระรูปกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ครึ่งพระองค์ ฉลองพระองค์เครื่องแบบเต็มยศ เนื้อพระรูป
ภายใต้เครื่องหมาย “อุ” เปล่งรัศมี มีคำว่า “อากาศ”

ด้านหลัง มีข้อความว่า
 “ในโอกาสประดิษฐาน
 พระรูปอนุสาวรีย์
 กรมหลวงชุมพร
 เขตอุดมศักดิ์
 พณิขัยการพระนคร
 ๑๙ ธ.ค. ๑๖ ”

ชนิด ทองคำ

ขนาด กว้าง 21 มิลลิเมตร ยาว 36 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2516

เหรียญที่ระลึกเปิดศาลาเหรียญกษาปณ์ไทย

ลักษณะ เป็นเหรียญกลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า กลางเหรียญเป็นรูปนกมวยกษัตริย์ พิมพ์อยู่บนเหรียญภายในวงกลม ขอบเรียบ ด้านบนมีคำว่า “กอกษาปณ์ กรมธนารักษ์” ด้านล่าง “กระทรวงการคลัง”

ด้านหลัง กลางเหรียญเป็นรูปสตางค์ 1 สตางค์ ขอบเรียบด้านบนมีข้อความว่า “ที่ระลึกเปิดศาลาเหรียญกษาปณ์ไทย” ด้านล่างมีวันเดือนปีที่เปิดศาลาเหรียญกษาปณ์ไทย “๑๔ เมษายน ๒๕๑๙”

ชนิด ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 70 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2519

สร้างขึ้นเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วย สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี มาทรงเปิดศาลาเหรียญกษาปณ์ไทย ซึ่งตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง หลังศาลาสหทัยสมาคม เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2519 ศาลาเหรียญกษาปณ์ไทยเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ในเรื่องราวประวัติความเป็นมา ตลอดจนการใช้นวัตกรรมของเหรียญกษาปณ์ของไทยแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภชช้างเผือก

ลักษณะ เป็นรูปเสมา

ด้านหน้า พระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ด้านหลัง เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “ภปร” ประดิษฐานเหนือช้างเผือกยืนบนแท่นภายใต้ช้างมีข้อความว่า “นราธิวาส
ส.ค.๒๕๒๐” ริมขอบด้านล่างมีข้อความว่า “พระราชพิธีขึ้นระวางสมโภชช้างเผือก”

ชนิด เงิน

ขนาด กว้าง 25 มิลลิเมตร ยาว 35 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๐

เหรียญที่ระลึกเปิดศาลาเครื่องราชอิสริยยศ ฯ

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปนกพญายุกษ์ อยู่กึ่งกลางขีดขอบเหรียญด้านบน ถัดลงมามีข้อความว่า

“ที่ระลึกเปิดศาลา
เครื่องราชอิสริยยศ ฯ”

ริมขอบล่างมีวันเดือนปีที่เปิดศาลา ฯ “๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๑”

ด้านหลัง กลางเหรียญเป็นรูปตราแผ่นดิน อยู่ในวงกรอบ นอกวงกรอบด้านบนมีคำว่า “กรมธนารักษ์” ริมขอบด้านล่าง “กระทรวงการคลัง”

ชนิด ทองแดง

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 49 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2521

สร้างเป็นที่ระลึกในวโรกาสที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ
ราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จมาทรงเปิดศาลาเครื่องราชอิสริยยศ
และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2521

เหรียญที่ระลึกซีรีส

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นพระบรมรูปสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในฐานะเทพธิดาซีรีส แห่งการเกษตร มีอักษร "CERES" "FAO ROME" และ "SIRIKIT OF THAILAND" และที่ริมขอบเหรียญเบื้องล่างมีอักษรโรมันตัวจิ๋ว "M.L.RADLIWILL"

ด้านหลัง เป็นรูปหญิงสาวนาไทยถือรวงข้าว มีชวมนาชายกำลังตวงข้าวอยู่ทางเบื้องหลัง ด้านบนมีอักษรจารึกว่า "TO GIVE WITHOUT DISCRIMINATION" และด้านล่าง "1888 INTERNATIONAL COUNCIL OF WOMEN 1978"

ชนิด ทองคำ เงิน

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 28 มิลลิเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 50 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2521

ผลิตโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (F.A.O.)

เนื่องในโอกาสเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันดีเด่น ในการส่งเสริมสถานภาพของสตรีในชนบทให้ก้าวหน้า และทรงบำเพ็ญพระองค์โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เพื่อให้ความเป็นอยู่ของประชาชนชาวชนบทผู้ยากไร้ดีขึ้นทัดเทียมกับผู้อื่น

องค์การ F.A.O. ได้เริ่มผลิตเหรียญที่ระลึกซีรีสขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 โดยนำเอารูปผู้นำสตรีต่าง ๆ มาจารึกบนเหรียญเพื่อ สดุดีสตรีผู้กล้าอุทิศชีวิต และงานเพื่อช่วยยกระดับ และสถานภาพของสตรีโดยเฉพาะในชนบท โดยขนานนามตามชื่อเทพธิดาซีรีส (เทพธิดาแห่งการเกษตรของชาวโรมัน)

เหรียญพระแก้วมรกต 200 ปี แบบ 1

ลักษณะ เป็นรูปไข่ ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต ทรงเครื่องฤดูร้อน

ด้านหลัง เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “ภปร.” ประดิษฐานอยู่ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฎ ริมขอบมีข้อความว่า “ฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม” และ “พ.ศ.๒๕๒๕”

ชนิด ทองคำ เงิน ทองแดงรมดำ

ขนาด กว้าง ๒๕ มิลลิเมตร ยาว ๓๐ มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2524

สร้างขึ้นเพื่อสมนาคุณแก่ผู้มีจิตศรัทธา บริจาคทรัพย์สมทบทุน ในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อให้ทันการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี ที่มีในวันที่ 4-21 เมษายน พ.ศ. 2525 ในครั้งนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นองค์ประธานกรรมการอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เหรียญชุดนี้ทำพิธีพุทธาภิเษกเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นองค์ประธาน

ผู้บริจาคจะได้รับเหรียญตามลำดับ ดังนี้

1. ผู้บริจาค 10,000 บาท จะได้รับเหรียญทองคำ 1 เหรียญ
2. ผู้บริจาค 500 บาท จะได้รับเหรียญเงิน 1 เหรียญ
3. ผู้บริจาค 20 บาท จะได้รับเหรียญทองแดง 1 เหรียญ

เหรียญพระแก้วมรกต 200 ปี แบบ 2

ลักษณะ เป็นรูปหยดน้ำ ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปพระพุทธรูปมหายานประทับบนบัลลังก์ทรงเครื่องประดับประดา ประดิษฐานในซุ้มเรือนแก้ว

ด้านหลัง เหมือนแบบ 1

ชนิด ทองคำ เงิน ทองแดง มดำ

ขนาด กว้าง 23 มิลลิเมตร ยาว 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2524

สร้างคราวเดียวกับ แบบ 1

เหรียญพระแก้วมรกต 200 ปี แบบ 3

ลักษณะ กลมแบน ขอบเรียบ

ด้านหน้า เป็นรูปพระพุทธรูปปางสมาธิยืนประทับนั่งบนฐานบัว ทรงเครื่องฤดูหนาว กระจหน้าด้วยพุ่มเงินพุ่มทอง เบื้องล่างมี พระมหาสังข์รองรับด้วยมั่งสี

ด้านหลัง เหมือนแบบ 1

ชนิด ทองคำ เงิน ทองแดงรมดำ

ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 30 มิลลิเมตร

สร้าง พ.ศ.2524

สร้างคราวเดียวกับ แบบ 1 แบบ 2

เนื่องจากเหรียญมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนผู้มีจิตศรัทธา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ โดยทำพิธี พุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2524 และเพิ่มข้อความที่ด้านหลังของเหรียญว่า “พระราชศรัทธา”

ครั้งนี้ผู้บริจาคจะได้รับเหรียญตามลำดับ ดังนี้

1. ผู้บริจาค 30,000 บาท จะได้รับเหรียญทองคำ ทั้ง 3 ฤดู
2. ผู้บริจาค 1,500 บาท จะได้รับเหรียญเงิน ทั้ง 3 ฤดู
3. ผู้บริจาค 60 บาท จะได้รับเหรียญทองแดง ทั้ง 3 ฤดู

คำสั่งกรมธนารักษ์

ที่ ๒๗๓/๒๕๒๔

เรื่อง แต่งตั้งผู้ดำเนินงานหนังสือเหรียญกษาปณ์กรุงรัตนโกสินทร์ และหนังสือเหรียญที่ระลึกกรุงรัตนโกสินทร์

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้จัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ ๒๐๐ ปี ตั้งแต่วันที่ ๔-๒๑ เมษายน ๒๕๒๕ และในวันมหามงคลสมัยดังกล่าวได้มอบหมายให้รัฐบาล หน่วยงานราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม และประชาชน ร่วมกันประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือและเอกสารขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกและเผยแพร่ในงานเฉลิมฉลองครั้งนี้ อันเป็นการเชิดชูชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงของสถาบันทั้งสาม อันมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการดำรงรักษาเอกราชอธิปไตยและสันติสุขของชาติไทย ตลอดจนร่วมกันฟื้นฟูเอกลักษณ์วัฒนธรรมประจำชาติ เพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและความวัฒนาถาวรของชาติบ้านเมืองในอนาคตสืบต่อไป นั้น

กรมธนารักษ์จึงเห็นสมควรที่จะจัดทำหนังสือเหรียญกษาปณ์กรุงรัตนโกสินทร์และหนังสือเหรียญที่ระลึกกรุงรัตนโกสินทร์ ในช่วงระยะเวลา ๒๐๐ ปี เพื่อแสดงวิวัฒนาการและประวัติความเป็นมาของเงินตราและเหรียญกษาปณ์ไทยชนิดราคาต่าง ๆ ที่ใช้ในรัชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในระยะ ๒๐๐ ปี และเพื่อให้การจัดพิมพ์ได้ถูกต้องบริบูรณ์และสามารถออกเผยแพร่ได้ทันในวาระการสมโภชดังกล่าว จึงเห็นสมควรแต่งตั้งผู้ดำเนินงาน ดังรายชื่อต่อไปนี้-

๑. คณะที่ปรึกษา

๑) นายวิโรจน์	เลาหะพันธ์
๒) นายเมธี	ภมรานนท์
๓) นายชยุดิ	จิระเลิศพงษ์
๔) พลอากาศโท สดับ	ธีระบุตร
๕) นายไพโรจน์	เบญจฤทธิ์
๖) นายไพโรจน์	สุวรรณเสถียร

๒. คณะผู้ดำเนินการจัดทำ

๑) นายบุญเชิด	ศรีปาน	ประธานกรรมการ
๒) นายกรุงไกร	ภัทรโกมล	กรรมการ
๓) นายอุทัย	มนธาตุผลิน	กรรมการ
๔) นายสุรพล	วัฒนกุล	กรรมการ
๕) นายเทวัญ	วิชิตะกุล	กรรมการฝ่ายวิชาการ
๖) นางศุภร	เอกตระกูล	กรรมการฝ่ายวิชาการ
๗) นางประไพ	บุญสาดี	กรรมการฝ่ายวิชาการ
๘) น.ส.วชารี	เจริญสัมฤทธิ์	กรรมการฝ่ายวิชาการ
๙) นายกมล	สัจจรักษ์	กรรมการฝ่ายศิลป์
๑๐) น.ส.วนิดา	วิบูลย์เสถียร	กรรมการฝ่ายบัญชีและการเงิน
๑๑) นายปัญญา	สวนจันทร์	กรรมการฝ่ายจัดพิมพ์
๑๒) นางวันทนี	ญาณวารี	กรรมการและเลขานุการ
๑๓) นายศุภชัย	กุลทนนท์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ โดยให้ดำเนินการจัดทำหนังสือดังกล่าวให้เสร็จภายในวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๒๕ เพื่อจะได้จัดเตรียมเผยแพร่และจำหน่ายต่อไป

สั่ง ณ วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๒๔

(นายวิโรจน์ เลาะห์พันธุ์)

อธิบดีกรมธนารักษ์

รายนามผู้ให้ความร่วมมือ
และช่วยเหลือในการจัดทำหนังสือ
เหรียญที่ระลึกกรุงรัตนโกสินทร์
(ตามลำดับอักษร)

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรมศิลปากร
สำนักราชเลขาธิการ
สำนักพระราชวัง

นายคงเดช	ประพัฒน์ทอง
นายจรัส	พิกุล
ม.ร.ว.จักรรถ	จิตรพงศ์
นายชาร์ลส	สจิต
นางณัฐภักดิ์	จันทวิช
ม.ร.ว.ทองน้อย	ทองใหญ่
นายธนิศ	อยู่โพธิ์
ม.ร.ว.บุตรี	วีระไวทยะ
ม.ร.ว.ปัทมทิพย์	จักรพันธ์
นายพินิจ	สุวรรณบุญญ์
นายภูษชงค์	จันทวิช
น.อ.แย้ม	ประพัฒน์ทอง
ม.ร.ว.ราตรี	อมาตยกุล
นายวุฒิ	สมิตร
นายเศวต	ธนประดิษฐ์
นายสมพร	อยู่โพธิ์
ม.ร.ว.แสงสุรย์	ลดาวัลย์

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ

พลอากาศโทสดับ	ธีระบุตร
นายไพโรจน์	สุวรรณเสถียร
นายไพโรจน์	เบญจฤทธิ์
นายภูซงค์	จันทวิช

ฝ่ายวิชาการ

นายเทวัญ	วิฑิตะกุล
นางศุภร	ปิ่นศรีเพชรกุล
นางประไพ	บุญสาตี
นางสาววชาลี	เจริญสัมฤทธิ์

ฝ่ายพิสูจน์อักษร

นายเทวัญ	วิฑิตะกุล
นายศุภชัย	กุลทนนท์
นางศุภร	ปิ่นศรีเพชรกุล
นางสาววชาลี	เจริญสัมฤทธิ์

ฝ่ายออกแบบ

นายกมล	สัจจวิทย์
นายสุรพล	วัฒนกุล

ถ่ายรูป

นายสิงห์คม	บริสุทธิ
นายสมชาย	วรศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, ศิลปบรรณาการ, โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ 14, 2516
2. ราชบัณฑิตยสถาน, สารานุกรมไทย, โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ พิมพ์ครั้งที่ 1, 2516-2517
3. เฉลิมพระยศเจ้านาย (ฉบับมีพระรูป) โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, พ.ศ. 2472
4. ดำรงราชานุภาพ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ, ตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น, โรงพิมพ์ไทย, ปีมะเส็ง พ.ศ. 2460 พิมพ์ครั้งแรกในงานพระศพพระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าปรีดา.
5. แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. เรื่องฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย คำบรรยายวิชา “ประเพณีในราชสำนัก” คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
6. ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์, กุรุสภา, 2504
7. ประยูท สติพันธ์, คนหมายเลข 1, พิบูลการพิมพ์, 2507
8. ส.พลายน้อย, พระบรมราชินี, บำรุงสาส์น หก., 2506.
9. แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว., พระมหาปราสาทและพระราชมณเฑียรสถานในพระบรมมหาราชวัง พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์ตรี พระยาภราดรราชา (ม.ล.ทศทิศ อิศรเสนา) ม.ว.ม., ป.ช., ท.ว.ว., โรงพิมพ์พันราชันย์, กทม, 2519
10. พระสาสนโสภณ (สุวฑฒโน), พระพุทธเจ้าทรงสั่ง สอนอะไร, พิมพ์เนื่องในวาระดิถีคล้ายวันประสูติสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์, โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. พระนคร, 2512
11. เหรียญที่ระลึกของไทย, พิมพ์เป็นบรรณาการในงานฉาบปกิณศพ นางเหม โกวิทวิจารณ์ (เหม ณ ลำปาง) ณ ฌาปนสถานกรมตำรวจ วัดตรีทศเทพ, วันอังคารที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2523, กรุงเทพมหานคร, 2523
12. ดำรงราชานุภาพ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา, ตำนานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สยาม, โปรดให้พิมพ์ในงานเฉลิมพระชันษา พระนางเจ้าสุกุมลมารศรี พระราชเทวีเมื่อปีกล พ.ศ. 2468, โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
13. พระราชวังบางปะอิน, การไฟฟ้าฝ่ายผลิต พิมพ์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในวันที่ 5 ธันวาคม 2523, ศรีมิตรการพิมพ์, พระนคร: 2523

14. ประยูท สัทธพันธ์, ประวัติศาสตร์ประพาสต้น, โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, พระนคร:2523
15. มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, จดหมายเหตुरายวัน, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2517, โรงพิมพ์พิมพ์หามงกุฎราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : 2517.
16. พระบรมราชจักรีวงศ์ ประมวลพระฉายาลักษณ์ และพระราชประวัติ ๑ รัชกาลจัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณ เนื่องในวาระงานพระราชพิธีรัชดาภิเษกครบ 25 ปี แห่งการเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. 2514 โดยพระบรมราชานุญาต, โรงพิมพ์เสาวภาค, พระนคร:2514
17. ตำนานสภาอากาศสยาม ตอนที่ 1 - 2, สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โปรดให้พิมพ์เนื่องในการพิธีเปิดตึกมงกุฎเพชรรัตน วันที่ 24 พฤศจิกายน 2510, โรงพิมพ์ตรีธรรมสาร, พระนคร:2520
18. พระโกศลพูนทวี, รายงานประจำปี กระทรวงเกษตรธิการ ตั้งแต่เดือนกันยายน ร.ศ. 118 ถึง เดือนมีนาคม ร.ศ. 130, กระทรวงเกษตรธิการ, รัตนโกสินทร์ สึก ๑๓๐
19. อุทุมพร (นางอมรรตธรรมาภิกษุ อ.สุนทรเวช), พระราชชีวประวัติส่วนพระองค์ สมเด็จพระศรีพัชรินทรบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง, พระนคร:คุรุสภา, 2514
20. ดวงจิตร์ จิตรพงศ์, ตาสปัตร, พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมราชวงศ์โด จิตรพงษ์ ป.จ. ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2502, โรงพิมพ์นราจันทร์ พระนคร:2502
21. หนังสือพิมพ์อาชญากรรมเบื้องหลังข่าว, ประยูท สัทธพันธ์, รุ่งโรจน์ เทพลิบ, ปิยมหาราชินีกับพระราชพิธีประจําชาติ, เทพพิทักษ์การพิมพ์, พระนคร: 2522
22. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการใช้ราชาศัพท์, คุรุสภา, พระนคร:2522
23. สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า, ศิลปินในประเทศไทย หนังสือชุดประกอบการศึกษา เล่มที่ 3 ของคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานครการพิมพ์, พระนคร:พิมพ์ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2514
24. ประกอบบอกบุญในการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พ.ศ. 2473, โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ
25. ประกาศระเบียบการรับเงินเรียไร การปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หอรัษฎการพิพัฒน์ 18 กันยายน พ.ศ. 2473

26. ใบแจ้งความของสำนักงานผู้อำนวยการวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
27. วารสาร โบราณคดี,ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 เมษายน - พฤษภาคม-มิถุนายน กรุงเทพมหานครพิมพ์, กรุงเทพฯ 2518
28. กระทรวงมหาดไทย, ตำราพระราชานุสรณ์,2511
29. ณัฐภักทร นาวิกชินวิน, พระราชพิธีโสกันต์, กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2518, โรงพิมพ์การศาสนา, กรุงเทพฯ 2518
30. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร, กรมศิลปากร จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร วันที่ 28 ธันวาคม พุทธศักราช 2515, โรงพิมพ์การศาสนา, กรุงเทพฯ 2515
31. น. ณ ปากน้ำ, พจนานุกรมศิลป์, กรุงเทพมหานครพิมพ์, กรุงเทพฯ พิมพ์ครั้งที่ 2, 2522
32. วชิราวุธานุสรณ์ 2511, เทพนมิตการพิมพ์, ธนบุรี,2510
33. พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, ไกลบ้าน, คุรุสภา, พระนคร,2497
34. ในหลวงอาณันท์ ประมวลเรื่องและภาพ ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม ,ประยูทธ สิทธิพันธ์ สำนักพิมพ์สยาม,โรงพิมพ์ศิริกุล, กรุงเทพฯ : 2522
35. งานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ 12-18 พ.ศ.2500 , โรงพิมพ์อักษรสารการพิมพ์, พระนคร : 2500
36. จากตรงกมงคล, วัดบวรนิเวศวิหารโดยเสด็จพระราชกุศลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในมหามงคลสมัย พระชนมายุเสมอด้วยสมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ 29 สิงหาคม 2508 , โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย,พระนคร : 2508

รูปเล่ม : ภาพพิมพ์สี โทร. 585-8987
พิมพ์ : ศรีบุญพิมพ์ลิเซชั่น โทร. 286-1153 นายรังษี เหลืองวารินกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2525

กำหนดส่ง

~~29 ม.ค. 36~~

~~24 ก.ย. 36~~

~~20 ก.ย. 36~~

~~14 พ.ค. 36~~

~~14 พ.ค. 36~~

~~5 ต.ค. 36~~

~~26 ก.ค. 37~~

~~24 ก.ค. 37~~

~~26 ต.ค. 37~~

~~30 ต.ค. 37~~

~~16 ต.ค. 37~~

4 ต.ค. 2545

7 ต.ค. 2548

3845
๗๘๕๕

HG

๑๓๐๑.๒
ก๖๗๘

การคลัง, กระทรวง. กรมธนารักษ์.
เหรียญที่ระลึกกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.
๒๓๒๕-๒๔๒๕.

